

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

Poznań, dnia 3 lipca 2015 r.

Poz. 4192

UCHWAŁA NR IX/76/2015 RADY MIEJSKIEJ KRZYWINIA

z dnia 23 czerwca 2015 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Krzywiń na lata 2015-2018

Na podstawie art.15 ust.2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2013 roku poz. 594 ze zmianami) w związku z art.87 ust.1,ust.3 i ust.4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i o opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz.1568 ze zmianami) uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Krzywiń na lata 2015-2018, w brzmieniu załącznika do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta i Gminy Krzywiń.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego.

Przewodnicząca Rady Miejskiej
(-) Krystyna Motławska

Załącznik nr 1 do Uchwały nr IX/76/2015
Rady Miejskiej Krzywinia
z dnia 23 czerwca 2015 roku

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2015-2018 DLA GMINY KRZYWIŃ

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP	3
2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	6
3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ	18
4. FORMY OCHRONY PRAWNEJ ZABYTKÓW	20
5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	23
6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY	49
7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT	87
8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	89
9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	95
10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	96
11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	97

1. WSTĘP

CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY KRZYWIŃ

Podstawowym, ogólnie pojętym założeniem niniejszego „Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Krzywiń na lata 2015 – 2018” jest ukierunkowanie polityki Samorządu Gminnego, służącej podejmowaniu planowanych działań dotyczących finansowania, inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jest to uzupełniający dokument w stosunku do innych aktów planowania gminnego. Zadaniem Programu jest także organizacja działań edukacyjnych i wychowawczych wobec miejscowej społeczności. Dla realizacji powyższego założenia niezbędna jest realizacja szczegółowych celów określonych m.in. w art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o *ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;

- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami
- zapoznanie z zasobami dziedzictwa kulturowego, historią i zabytkami Gminy, w tym także rozróżnienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa i figurujących w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków
- wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy.

Konieczność opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami jest nałożona przez art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, który stwierdza, iż:

1. Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.
2. Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu, w szczególności:
 - 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
 - 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;

- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
 - 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
 - 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
 - 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
 - 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.
3. Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.
4. Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.
5. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.
6. Sprawozdanie z realizacji wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami jest przekazywane Generalnemu Konserwatorowi Zabytków i właściwemu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków w celu jego wykorzystania przy opracowywaniu, aktualizacji i realizacji krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Ochrona zabytków, dawnych materialnych i niematerialnych dóbr kultury jest obowiązkiem konstytucyjnym Państwa. W myśl art. 5 Konstytucji RP „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego (...). Istotnym elementem tego dziedzictwa są zabytki, które w swych niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym. Art. 82 Konstytucji wskazuje, iż „obowiązkiem Obywatela (...) jest troska o dobro wspólne”, z kolei art. 6 Konstytucji stanowi, że „...Rzeczpospolita Polska, stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (...)”.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późniejszymi zmianami)

Obowiązująca Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 3, użyte w ustawie określenia oznaczają:

- 1) zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- 2) zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1;
- 3) zabytek ruchomy – rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1;
- 4) zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;

- 5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami – instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- 6) prace konserwatorskie – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) prace restauratorskie – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) roboty budowlane – roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) badania konserwatorskie – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
- 10) badania architektoniczne – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- 11) badania archeologiczne – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- 12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) historyczny zespół budowlany – powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 14) krajobraz kulturowy – przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
- 15) otoczenie – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Zgodnie z art. 89 organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

W art. 4 zapisano, iż ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 5 wskazuje, iż opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwale zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ponadto, w art.6, ustawa definiuje m.in. podstawowe pojęcia z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami oraz przedmiot, zakres, formy i sposób ich ochrony. W myśl tejże ustawy, ochronie i opiece podlegają (bez względu na stan zachowania):

1) zabytki nieruchome będące w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r. poz. 642 ze zmianami),
- f) instrumentami muzycznymi,
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,

- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami,
- d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto „ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej” (art. 6.2.).

Ustawa w art. 7 określa także formy i sposób ochrony zabytków.

Ustawa definiuje obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Szczegółowo określone obowiązki samorządu w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których samorząd jest właścicielem lub posiadaczem zawarte są w następujących artykułach: art. 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72.

Na mocy art. 21 ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Art. 22 ust. 4 stwierdza, iż „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.”. W ust. 5 tego artykułu zapisano, iż w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Jak wspomniano art. 87 Ustawy określa obowiązek samorządu, dotyczący sporządzania i uchwalania gminnego programu opieki nad zabytkami:

- program winien być opracowany na okres 4 lat,
- program służy celom określonym w Ustawie,

- program przyjmuje rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym,
- z realizacji programu władze gminy sporządzają co 2 lata sprawozdanie, które przedstawiane jest radzie gminy

Artykuły 18 i 19 nakazują samorządom uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji planów zagospodarowania przestrzennego województwa.

Szczegółowo określone obowiązki samorządu w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których samorząd jest właścicielem lub posiadaczem zawarte są w następujących artykułach: art. 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72.

Dodatkowo należy wskazać odniesienia do zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego, zawarte w następujących aktach prawnych:

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. z 2013 r., poz. 594 z późniejszymi zmianami)

- *art. 7 ust. 1 pkt. 9*

„Zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

9) kultury w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.”

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tekst jednolity Dz. U. z 2015 r. poz. 199 z późniejszymi zmianami).

Na mocy ustawy planowanie i zagospodarowanie przestrzenne musi uwzględnić m.in.: wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 1. ust. 2, pkt. 4). Ustawa określa, iż studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego powinno w swej treści zawierać następujące elementy:

- uwzględnianie stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 1, pkt. 4)
- określenie obszarów i zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 2, pkt. 4)

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa nakazuje obecność następujących elementów:

- obowiązkowe określenie zasad ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego (art. 15, ust. 2, pkt. 3)
- obowiązkowe określenie zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15, ust. 2, pkt. 4)
- określa się w zależności od potrzeb granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (art. 15, ust. 3, pkt. 6)

Wymagania koncepcji ochrony zabytków uwzględnia się również na szczeblach wojewódzkim i krajowym planowania przestrzennego (art. 39, ust. 3, pkt. 2; art. 47, ust. 2, pkt. 2). Projekt planu wymaga uzgodnienia z właściwym wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (tekst jednolity Dz. U. z 2013 r. poz. 1409 z późniejszymi zmianami).

W myśl tej ustawy jej przepisy nie naruszają przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2, ust. 2 pkt. 3).

W art. 5, ust. 1 pkt. 7 oraz ust. 2 ustawa stwierdza, iż obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz nakazuje projektowanie i budowanie obiektów budowlanych i związanych z nim urządzeń zapewniające ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

W przypadku pozytywnej opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków w odniesieniu do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską możliwe jest złożenie wniosku do właściwego ministra o zgodę na odstąpienie od przepisów techniczno-budowlanych, o których mowa w art. 7 ustawy (art. 9, ust 3, pkt. 4).

Wg art. 30 ust. 2 w stosunku do prac budowlanych przy obiektach oraz obszarach niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, wymagane jest zgłoszenie do właściwego organu. W zgłoszeniu należy określić rodzaj, zakres i sposób wykonywania robót budowlanych oraz termin ich rozpoczęcia. Do zgłoszenia należy dołączyć oświadczenie, o którym mowa w art. 32 ust. 4 pkt. 2, oraz, w zależności od potrzeb, odpowiednie szkice lub rysunki, a także pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami. W razie konieczności uzupełnienia zgłoszenia właściwy organ nakłada, w drodze postanowienia, na zgłaszającego obowiązek uzupełnienia, w określonym terminie, brakujących dokumentów, a w przypadku ich nieuzupełnienia – wnosi sprzeciw, w drodze decyzji. Zgodnie z art. 32 ust. 1:

1. Pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego może być wydane po uprzednim:

- 1) przeprowadzeniu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko albo oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000, jeżeli jest ona wymagana przepisami ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko;
- 2) uzyskaniu przez inwestora, wymaganych przepisami szczególnymi, pozwoleń, uzgodnień lub opinii innych organów;
- 3) wyrażeniu zgody przez ministra właściwego do spraw budownictwa, lokalnego planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz mieszkalnictwa – w przypadku budowy gazociągów o zasięgu krajowym lub jeżeli budowa ta wynika z umów międzynarodowych.

Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 39, ust. 2).

Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39, ust. 2).

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39, ust. 3).

Katalog działań budowlanych, w stosunku do których należy uzyskać pozwolenie budowlane, a które podlegają zgłoszeniu organowi budowlanemu określają kolejno art. 29, 29a, 30, 31 ustawy Prawo Budowlane. W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 ustawy właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (tekst jednolity Dz. U. z 2014 r. Nr 96, poz. 1118 z późniejszymi zmianami).

Określa ona, iż wśród zadań publicznych znajdują się działania m.in. w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (art. 4, ust. 1, pkt. 16).

Regulacje z tym związane zawarte są w art. 19, który określa prawa i obowiązki mieszkańców w zakresie realizacji wybranych przez nich działań, zarówno w ramach inicjatyw lokalnych, jak i za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub innych

podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy. Artykuł precyzuje też, iż jednostka samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz. U. z 2013 r. poz. 1232 z późniejszymi zmianami).

Zgodnie z zapisami art. 71 ust. 3 tej ustawy przeznaczenie i sposób zagospodarowania terenu powinny w jak największym stopniu zapewniać zachowanie jego walorów krajobrazowych. Dotyczy to także krajobrazu kulturowego.

Art. 101 ust 1 określa, iż ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu wartości kulturowych, z uwzględnieniem zabytków archeologicznych.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. 2013 r. poz. 637 z późniejszymi zmianami).

Jednym z celów ochrony przyrody jest ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień (art. 2, ust. 2, pkt. 5).

Jako jedną z form ochrony przyrody w tym jej immamentnego składnika, jakim jest krajobraz ustawa ta przyjmuje w art. 6, ust. 3 park krajobrazowy.

Zgodnie z art. 16, ust. 1.: park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju.

Zarówno ustanowienie parku krajobrazowego jak i nadanie mu statutu należą do prerogatyw sejmiku wojewódzkiego (art. 16, ust. 3, ust. 5).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity Dz. U. z 2014 r. poz. 518 z późniejszymi zmianami).

W świetle art. 6 pkt. 5 jednym z celów publicznych tej ustawy jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 13, ust. 4 jasno określa, że: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru

zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Cenę nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków obniża się o 50% (zgodnie z art. 67). Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę (art. 68, ust. 3). Identyczny zapis stosuje się w przypadku opłaty z tytułu użytkowania wieczystego jeżeli nieruchomość gruntowa została wpisana do rejestru zabytków (art. 73, ust 4) oraz w przypadku opłaty z tytułu trwałego zarządu (art. 84, ust 4).

Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (tekst jednolity Dz. U. z 2014 r. poz. 849 z późniejszymi zmianami).

Na podstawie art. 7, ust. 1, pkt. 6 ustawa zwalnia od podatku od nieruchomości: grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

Ustawa dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r. poz. 406 z późniejszymi zmianami).

Według zapisów tej ustawy zarówno państwo (art. 1 ust. 2) jak i organy jednostek samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4) sprawują mecenat nad działalnością kulturalną polegający m.in. na wspieraniu i promocji opieki nad zabytkami.

Do powyższych ustaw należy dołączyć akty prawne, które w całej swojej treści odnoszą się do zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego. Są to:

- ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 1997 r. Nr 5, poz. 24 z późn. zm.)
- ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. Nr 85, poz. 539 z późn. zm.)
- ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach

(tekst jednolity Dz. U. z 2006 r. Nr 97, poz. 673 z późn. zm.)

- ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady

Ostatni element to akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Są to:

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 (Dz. U. 2011 nr 113 poz. 661) w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. W oparciu o art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rozporządzenie określa sposób prowadzenia powyższych rejestrów i wykazów.
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 27 lipca 2011 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych (Dz. U. Nr 165, poz. 987).
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielenia dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru (tekst jednolity Dz. U. 2014 r. poz. 399).

3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ

Przywołana na wstępie ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadza w tej materii szereg fundamentalnych definicji i pojęć. W myśl ustawy zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zgodnie z ustawą opiece podlegają – bez względu na stan zachowania – zabytki pogrupowane w trzech kategoriach:

Zabytki nieruchome będące w szczególności:

- krajobrazami kulturowymi,
- układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- dziełami architektury i budownictwa,
- dziełami budownictwa obronnego,
- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki ruchome będące w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. z 2012 r. poz. 642 ze zmianami),
- instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

Zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,
- kurhanami,
- reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto, zgodnie z art. 6.2. ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

4. FORMY PRAWNE OCHRONY ZABYTEKÓW

Ustawodawca wyróżnia następujące formy ochrony zabytków:

- wpis do rejestru zabytków,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków

Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z wnioskiem o taki wpis może występować właściciel zabytku oraz użytkownik wieczysty gruntu na którym znajduje się zabytek. Również wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania z urzędu w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków prowadzi odpowiedni wojewódzki konserwator zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa. Do rejestru można wpisać także otoczenie oraz nazwę geograficzną, historyczną i tradycyjną zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków może wpisać także do rejestru historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny. Sprawy te reguluje *ustawa z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* oraz Rozporządzenie Ministra Kultury z 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. Nr 113, poz. 661).

Pomnik Historii

Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Rangę pomnika historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu.

Na elitarną listę Pomników Historii mogą zostać wpisane obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne. W roku 2015 w całym kraju było 65 miejsc i obiektów uznanych za pomnik historii, z tego od dnia 9 grudnia 2009 roku (na mocy rozporządzenia Dz.U. z 2009 nr 214 poz. 1659) jeden z nich znajduje się w gminie Krzywiń – zespół klasztorny w Lubiniu. Obszar pomnika historii „Lubiń – zespół opactwa benedyktynów” obejmuje historycznie ukształtowaną przestrzeń opactwa z kościołem klasztornym pod wezwaniem Narodzenia Najświętszej Marii Panny wraz z towarzyszącymi mu budynkami klasztornymi oraz parkiem, ogrodem, dwoma folwarkami, szkołą parafialną, kościołem pod wezwaniem św. Leonarda, cmentarzem, pastorówką, placem targowym oraz zabytkową figurą św. Jana Nepomucena. Granica zespołu biegnie drogą gruntową od skrzyżowania z ulicą Bieżyńską, wzdłuż wschodniej granicy działek nr 357/3 oraz nr 357/6, dochodzi do ulicy Polnej, skręca na zachód i biegnie południową i zachodnią granicą działki nr 357/6 w pobliżu linii zabudowy budynków folwarcznych, za budynkiem zabytkowej stajni ze spichrzem skręca na zachód, przecina ulicę Mickiewicza i biegnie południową granicą działki nr 266 i nr 78 wzdłuż ulicy Powstańców Wielkopolskich, dalej wzdłuż zachodniej granicy działek nr 78 oraz nr 77, ponownie przecina ulicę Mickiewicza, biegnie zachodnią granicą działki nr 359, do ulicy Bieżyńskiej i wzdłuż tej ulicy północną granicą działki nr 357/3 do skrzyżowania z drogą gruntową.

Park kulturowy

Kolejną formą ochrony jest utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Podstawą jego utworzenia jest uchwała rady gminy, którą podejmuje się po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego lub decyzja o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzja o warunkach zabudowy, decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzja o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego

Relacje pomiędzy ochroną zabytków a planami zagospodarowania przestrzennego są regulowane przez artykuły 18, 19 i 20 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Przede wszystkim art. 18 wprowadza obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

W wymienionych decyzjach, koncepcjach, strategiach, analizach, planach i studiach, winno się w szczególności uwzględnić krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, określić rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków i zapewnić im ochronę przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu oraz ustalić przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami. W przypadku zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych, ochrona ich musi być bezwarunkowo uwzględniona w studium

uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i pozostałych decyzjach.

5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE KRAJOWYM:

KRAJOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2014-2017

Krajowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017 został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 24 czerwca 2014 roku i jest efektem wykonania upoważnienia ustawowego, zawartego w artykułach 84 i 85, ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i jest programem rozwoju określonym w artykule 15 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Gminny Program Opieki nad Zabytkami opiera się na założeniach programu krajowego, jednak są one dość ogólne w odniesieniu do zabytków z terenu gminy.

Jednym ze strategicznych założeń krajowego programu jest wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków, w tym tworzenie podstaw współdziałania z organami samorządu terytorialnego. Program stwierdza, iż jakościowa przemiana w zakresie ochrony zabytków w Polsce może nastąpić jedynie dzięki łączeniu zasobów, lepszemu sieciowaniu struktur i działań organów ochrony zabytków.

Rolą programu krajowego jest tworzenie warunków dla wypracowania rozwiązań modelowych oraz ich upowszechnienie. Jak mówią zapisy tego dokumentu za realizację zadań związanych z ochroną zabytków odpowiedzialna jest zarówno administracja rządowa (wojewódzcy konserwatorzy zabytków oraz Generalny Konserwator Zabytków), jak również jednostki samorządu terytorialnego wszystkich

szczególności oraz od stopnia zaangażowania tych podmiotów będą zależały realne efekty podejmowanych działań.

Głównym celem Programu jest „Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków”. Cel ten realizowany będzie poprzez trzy cele szczegółowe:

1. Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce
2. Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków
3. Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji

W ramach celu szczegółowego 1 wyznaczono następujące kierunki działania:

1. Porządkowanie rejestru zabytków nieruchomych.
2. Przygotowanie ratyfikacji Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego.
3. Wypracowanie jednolitych standardów działania konserwatorskiego w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych zgodnie z obowiązującą doktryną konserwatorską.
4. Wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego.
5. Opracowanie diagnozy prawnej ochrony zabytków ruchomych.
6. Opracowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków.
7. Kontynuacja badań w ramach AZP na obszarach szczególnie istotnych ze względu na zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego.

W ramach celu szczegółowego 2 wyznaczono następujące kierunki działania:

1. Zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach.
2. Wypracowanie standardów, pozwalających na lepszy przepływ informacji

pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w otoczeniu zabytków objętych ochroną.

3. Podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków.
4. Merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków.

W ramach celu szczegółowego 3 wyznaczono następujące kierunki działania:

1. Przygotowanie ratyfikacji Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa.
2. Wspieranie budowania świadomości społecznej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się tożsamości narodowej i społeczności lokalnych.
3. Promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem Internetu.
4. Zwiększanie dostępu do zasobu dziedzictwa i ułatwienie jego odbioru społecznego.

KONCEPCJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU DO ROKU 2030

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju została przyjęta przez Radę Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Dokument określa zasady polityki państwa w dziedzinie przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych kilkunastu lat.

Polityka przestrzennego zagospodarowania kraju realizuje cele rozwoju kraju w odniesieniu do całości przestrzeni polskiej. Biorąc pod uwagę nowy paradygmat polityki rozwoju cel strategiczny (ponadczasowy) polityki przestrzennego zagospodarowania kraju można określić następująco: Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.

Tak sformułowany cel – przy doborze odpowiednich celów cząstkowych oraz instrumentów wdrożeniowych – realizowany jest przez wszystkie podmioty publiczne wykonujące zadania rozwojowe w zakresie swoich kompetencji na różnych poziomach zarządzania, w różnych obszarach tematycznych i w odniesieniu do różnych terytoriów.

Drogą do zapewnienia realizacji celu strategicznego polityki przestrzennego zagospodarowania kraju jest koncentracja działań podmiotów publicznych w wybranych obszarach tematycznych i na wyodrębnionych terytoriach. W odniesieniu do diagnozy sytuacji, uwarunkowań oraz trendów rozwojowych sformułowano sześć wzajemnie powiązanych celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w horyzoncie roku 2030:

- Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności;
- Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów;
- Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej;
- Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski;
- Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa;
- Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

Koncepcja wskazuje, iż wzmocnienie ładu przestrzennego na poziomie zarządzania zasobem krajobrazów kulturowych i przyrodniczych będzie jednocześnie służyło wdrożeniu zapisów Konwencji Krajobrazowej Rady Europy. Podstawowymi

formami ochrony krajobrazów powinny zostać formy dotychczas stosowane: parki krajobrazowe, pomniki historii, parki kulturowe oraz – dla obiektów rangi międzynarodowej – wpis na listę dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego UNESCO.

Stwierdzono, że promocja dziedzictwa kulturowego wpłynęła na wzrost rozpoznawalności i atrakcyjność polskiej przestrzeni. Dbłość o spuściznę kultury dawnych mieszkańców ziem polskich i wspieranie zachowanych tradycji lokalnych sprzyjają rozwojowi turystyki i wspomagają proces identyfikacji tożsamości kulturowej migrantów. Krajobraz ważny dla historii kultury jest chroniony na równi z krajobrazami charakterystycznymi dla regionów geograficzno- przyrodniczych w zintegrowanej z siecią przyrodniczą rozwiniętej sieci parków kulturowych i pomników historii.

NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY NA LATA 2004 – 2013 ORAZ UZUPEŁNIENIE STRATEGII NA LATA 2004 – 2020

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w dokumencie o nazwie Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r.) oraz jego uszczegółowieniu „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020” (przyjętym w 2005 r.). Są to rządowe dokumenty tworzące ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, w połączeniu z perspektywami kolejnych okresów programowania Unii Europejskiej.

Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”. W programie zapisano następujące priorytety i działania:

➤ **Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe**

Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

- Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków
- Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne
- Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

➤ **Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego**

- Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego
- Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granicę.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, opracowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2005 r., zawiera ważny z punktu widzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Program

Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

Priorytet I tego Programu dotyczy rewaloryzacji zabytków nieruchomych i ruchomych. Celami tego priorytetu są:

- poprawa stanu zachowania zabytków,
- zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także liczby stanowisk archeologicznych),
- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne,
- zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji,
- zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

5.2 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZKIM

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO NA LATA 2013-2016

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY KRZYWIŃ NA LATA 2015-2018

Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego na lata 2013-2016, przyjęty został uchwałą nr XXXVIII/763/13 przez Sejmiku Województwa Wielkopolskiego dnia 28 października 2013 r. Program ten jest aktualizacją i kontynuacją Programu opieki nad zabytkami dla województwa wielkopolskiego, opracowanego na lata 2008-2011.

Program, zawiera wiele ważnych informacji, których źródłem jest Raport o stanie zabytków na terenie województwa wielkopolskiego oraz założenia programu ochrony zabytków. Podstawowym zadaniem programu jest stymulowanie wszelkich działań na rzecz opieki nad zabytkami. W dokumencie, omówione zostały zabytki nieruchome, ruchome i archeologiczne województwa wielkopolskiego oraz przedstawiony został w formie tabelarycznej zasób zabytków nieruchomych i archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków, a także znajdujących się w ewidencji zabytków z terenu poszczególnych powiatów województwa.

W programie, wyznaczono pięć celów wraz z zadaniami, które będą realizowane przez Samorząd Województwa Wielkopolskiego w miarę posiadanych środków:

- Cel 1: Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania zabytków
- Cel 2: Ochrona zabytków z uwzględnieniem krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego
- Cel 3: Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków
- Cel 4: Promocja dziedzictwa kulturowego województwa wielkopolskiego
- Cel 5: Upowszechnianie wiedzy o regionie

W odniesieniu do gminy Krzywiń szczególne znaczenie ma cel 4, w ramach którego zaplanowano działanie Promocja już istniejących Pomników Historii położonych na terenie województwa, bezpośrednio wiążący się z zespołem klasztornym w Lubiniu stanowiącym właśnie Pomnik Historii.

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO DO 2020 ROKU – WIELKOPOLSKA 2020

Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2020 roku. Wielkopolska 2020, przyjęta została uchwałą nr XXIX/559/12 przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego dnia 17 grudnia 2012 r. Jest to aktualizacja Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do 2020 roku, przyjętej uchwałą nr XLII/692A/05 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 17 grudnia 2005 r. Strategia określa kierunki, cele i uwarunkowania rozwoju województwa. Wytyczne te stanowią podstawę konstrukcji planu zagospodarowania przestrzennego, dzięki czemu stają się one czynnikiem determinującym, również poprzez zachowanie i poprawę jakości krajobrazu kulturowego i przyrodniczego.

Wizja Wielkopolski: Wielkopolska 2020 roku w wyniku stopniowego osiągnięcia celów strategii ma być regionem inteligentnym, innowacyjnym i spójnym. Misją określoną w strategii jest:

- Skupienie wszystkich podmiotów działających na rzecz wzrostu konkurencyjności regionu, poprawy warunków życia mieszkańców oraz odsunięcia perspektywy zapaści demograficznej.
- Uzyskanie efektu synergii przez stworzenie spójnej koncepcji wykorzystania środków publicznych.
- Wykorzystanie własnych instrumentów dla uzyskania efektu dźwigni.

Celem generalnym strategii jest efektywne wykorzystanie potencjałów rozwojowych na rzecz wzrostu konkurencyjności województwa, służące poprawie jakości życia mieszkańców w warunkach zrównoważonego rozwoju. Dla celu generalnego ustalono osiem celów strategicznych, wraz z celami operacyjnymi. W zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego największe znaczenie ma cel operacyjny 8.10. Ochrona i utrwalanie dziedzictwa kulturowego.

Stwierdza on, że jednym z fundamentów kapitału społecznego jest tożsamość regionalna, otwartość na inne kultury oraz tolerancja. Bez poczucia tożsamości i znajomości własnej kultury nie można budować więzi społecznych. Rozwój społeczny,

w tym tożsamość kulturowa, jest ważnym czynnikiem kształtowania konkurencyjności regionu. Wielkopolska może być regionem, który nie tylko wspiera wewnętrzny rozwój kulturalny, ale również przyciąga jednostki kreatywne, działające w przestrzeni kultury, poprzez stworzenie wizerunku regionu otwartego na mobilność idei oraz odmienne wzorce i wartości kulturowe. Cel ten realizowany powinien być przez następujące kierunki działań:

- Promocja kultury regionalnej.
- Poprawa warunków dla utrwalania tożsamości oraz upowszechniania dorobku kultury lokalnej i regionalnej.
- Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego oraz historycznego regionu.
- Rozwój cyfrowego systemu zarządzania dobrami kultury.
- Wsparcie rozwoju kultury jako jednego z kreatywnych sektorów gospodarki regionu i rozwój przedsiębiorczości w tej dziedzinie.
- Wzmocnienie pluralizmu kulturowego jako rozwojowej przeciwwagi dla dziedzictwa kulturowego regionu, odpowiedzialnego za stałe elementy kultury.
- Stymulacja przepływu treści kulturowych (transfer międzykulturowy) oraz wewnętrznej innowacji w sferze kultury, jako niezbędnych czynników rozwoju kultury.
- Zmniejszanie przestrzennych, społecznych i ekonomicznych dysproporcji w dostępie do kultury.

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego został przyjęty przez Sejmik Województwa uchwałą nr XLVI/690/10 w dniu 26 kwietnia 2010

roku. Zgodnie z planem zagospodarowania przestrzennego województwa, cele zagospodarowania przestrzennego można sprowadzić do 3 zasadniczych kategorii:

- efektywne wykorzystanie stanu zainwestowania,
- tworzenie warunków do poprawy jakości życia i rozwoju zrównoważonego,
- zwiększenie konkurencyjności województwa.

Za podstawowe zasady zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego uznano:

- tworzenie warunków do współistnienia środowiska przyrodniczego i zurbanizowanego,
- zachowanie dziedzictwa kulturowego i wpisanie go w struktury przestrzenne i otaczający krajobraz,
- tworzenie wielofunkcyjnych struktur przestrzennych (przełamanie monofunkcyjności),
- dążenie do dalszej intensyfikacji rozwoju najbardziej aktywnych gospodarczo obszarów z równoczesnym przełamywaniem impasu gospodarczego obszarów wymagających aktywizacji.

W planie przyjęto dwie podstawowe zasady w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego:

- podstawową zasadą pozwalającą na zachowanie dóbr kultury dla przyszłych pokoleń jest bezwzględne przestrzeganie obowiązującego w tym zakresie prawa, ujętego w ustawie z dnia 15 lutego 1962r. o ochronie dóbr kultury (Dz. U. z 1999r. Nr 98, poz. 1150); drugim aktem prawnym stanowiącym o ochronie

dóbr kultury znajdujących się w zbiorach muzealnych jest ustawa z dnia 21 listopada 1996r. o muzeach;

- ochrona krajobrazu kulturowego może być realizowana poprzez właściwe zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, przy wykorzystaniu wytycznych jakie w tym zakresie zapisane zostały w programie Ministra Kultury i Sztuki.

5.3 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE POWIATU

STRATEGIA ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO POWIATU KOŚCIAŃSKIEGO NA LATA 2002-2015

Strategia rozwoju powiatu kościańskiego jako misję przyjęła powiat jako bezpieczne miejsce, które zamieszkuje zintegrowana społeczność, kultywująca bogatą tradycję Ziemi Kościańskiej, ze zrównoważonym rynkiem pracy, dobrym zapleczem dla rolnictwa, małej i średniej przedsiębiorczości, rozwiniętą siecią komunikacyjną oraz rozbudowaną infrastrukturą społeczną.

Tematyka ochrony dziedzictwa kulturowego jest poruszana bardzo ogólnikowo. W priorytecie Społeczność wyznaczono cel pierwszorzędny Podtrzymanie i wzmocnienie tożsamości narodowej, tradycji i obyczajów lokalnych, który zakłada wzrost tożsamości regionalnej mieszkańców poprzez edukację regionalną. Natomiast priorytet Przestrzeń jako cel niezbędny uznaje Stworzenie warunków do rozwoju i wykorzystania walorów turystycznych poprzez rewitalizację nieczynnych linii kolejowych, racjonalne wykorzystanie linii brzegowych istniejących zbiorników wodnych oraz intensywną promocję.

POWIATOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU KOŚCIAŃSKIEGO

Powiatowy program opieki nad zabytkami powiatu kościańskiego na lata 2014-2017 w dużej mierze skupia się na analizie środowiska kulturowego gmin należących do powiatu. W końcowych rozdziałach wstępnie omawia założenia programowe, spośród których najistotniejsze z punktu widzenia niniejszego dokumentu są następujące działania i poddziałania:

1. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.

1.1. Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich i budowlanych przy obiektach zabytkowych znajdujących się w zasobach Powiatu Kościańskiego (w tym zestawieniu podkreślono znaczenie rewaloryzacji zespołu dworskiego w Mościskach)

1.3. Udzielanie dotacji z budżetu Powiatu Kościańskiego na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków nie będących własnością powiatu. Zasady i tryb udzielania i rozliczania dotacji określone zostały w Uchwale Nr Y1II/73/11 Rady Powiatu Kościańskiego z dnia 31.08.2011 r.

1.4. Aplikacja o uzyskanie środków zewnętrznych na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach zabytkowych:

2. Promocja i udostępnianie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.

2.1. Wykorzystanie walorów zabytkowych i przyrodniczych jako czynnika wpływającego na rozwój powiatu.

2.2. Patronat nad działaniami na rzecz promocji dziedzictwa kulturowego powiatu.

2.3. Publikacja folderów i przewodników dotyczących promocji powiatu kościańskiego prezentujących zasoby dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego.

- 2.4. Ustalenie z właścicielami obiektów zabytkowych możliwości i zasad ich udostępniania dla celów turystycznych.
 - 2.5. Współpraca z właścicielami obiektów zabytkowych w zakresie możliwości pozyskania środków finansowych, m.in. z funduszy Unii Europejskiej na odnowę zabytków.
 - 2.6. Współpraca z samorządami, organizacjami pozarządowymi i instytucjami w zakresie popularyzacji ochrony dziedzictwa kulturowego.
 - 2.7. Organizacja i udział w szkoleniach i konferencjach poświęconych ochronie dziedzictwa kulturowego.
3. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych.
 - 3.1. Promowanie działań mających na celu włączenie zagadnień ochrony dziedzictwa kulturowego w szkolne programy edukacyjne.
 - 3.2. Rozwijanie działalności edukacyjnej we współpracy z samorządami, organizacjami pozarządowymi i instytucjami w zakresie popularyzacji ochrony zabytków.
 - 3.4. Promowanie istniejących i tworzenie nowych szlaków turystycznych wykorzystujących zasoby dziedzictwa kulturowego powiatu, szczególnie zespołu opactwa benedyktynów w Lubiniu, który posiada status pomnika historii.
 - 3.5. Współpraca z sąsiednimi samorządami w celu włączenia lokalnych szlaków turystycznych w system ponadregionalny.
 - 3.6. Udział w cyklicznych imprezach - wystawach, targach, festynach historycznych - promujących region, w tym dziedzictwo kulturowe.

5.4 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM I WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY

STRATEGIA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU GMINY KRZYWIŃ

W Strategii Zrównoważonego Rozwoju Miasta i Gminy Krzywiń wizję sformułowano w następujący sposób:

Z TYSIĄCLETNIM OPACTWEM BENEDYKTYŃSKIM, ATRAKCYJNA SOPLICOWEM, Z CZYSTYMI JEZIORAMI I ZADRZEWIENIAMI GENERAŁA CHŁAPOWSKIEGO. GMINA KRZYWIŃ MIEJSCEM BEZPIECZNYM I PRZYJAZNYM DLA MIESZKAŃCÓW I GOŚCI, ATRAKCYJNYM DLA INWESTORÓW. GMINĄ OFERUJĄCĄ NOWOCZESNĄ EDUKACJĘ (ZAPEWNIĄCĄ ŁATWE PRZYSTOSOWANIE SIĘ DO SZYBKO ZMIENIAJĄCEJ SIĘ RZECZYWISTOŚCI), DBAJĄCĄ O ZDROWIE SWOICH MIESZKAŃCÓW. MIESZKAŃCY Z DUŻYM POCZUCIEM WSPÓLNOTY, PIEŁĘGNUJĄCY TRADYCJE LOKALNE ORAZ DZIEDZICTWO NARODOWE. GMINĄ PRZYJAZNĄ ŚRODOWISKU, Z GOSPODARKĄ ZAPEWNIĄCĄ ZASOBNOŚĆ MIESZKAŃCOM

Strategia wskazuje, że szczególną rolę w rozwoju gminy może odegrać rozwój turystyki wiejskiej. Miasto i Gmina Krzywiń posiada spory potencjał umożliwiający rozwój usług turystycznych. Sporą część gminy zajmuje Agroekologiczny Park Krajobrazowy im. Dezyderego Chłapowskiego, znajduje się tu Cichowo z jeziorem i skansenem filmowym „Soplicowo”, na terenie gminy położony jest klasztor oo. Benedyktynów z pięknym niedawno odrestaurowanym kościołem, istnieje nie użytkowana linia kolejowa na trasie Kościan – Gostyń, zagospodarowanie, której stwarza wielkie możliwości organizacji atrakcji turystycznych. Na terenie gminy funkcjonuje już kilka gospodarstw agroturystycznych. Ukształtowanie terenu gminy sprzyja organizacji turystyki wiejskiej. Dużym atutem w organizacji usług turystycznych w gminie Krzywiń jest przynależność gminy do Międzygminnego Związku Turystycznego „Wielkopolska Gościńska”. W związku z tym opracowano cel

szczegółowy 4 Dobrze zorganizowana obsługa ruchu turystycznego, który realizowany będzie poprzez:

1. Wypracowanie oferty turystycznej
2. Stworzenie inwentaryzacji infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej
3. Opracowanie i wytyczenie tras turystycznych
4. Opracowanie i wdrażanie programu porządkowania i poszerzania infrastruktury turystycznej

MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

W gminie Krzywiń przyjęte zostały następujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Należy jednak dodać, że w żadnym z nich nie ma odniesień do ochrony dziedzictwa kulturowego.

Lp	1. Nazwa planu	2. Numer i data uchwały Rady Miejskiej Krzywinia	Zapisy dot. ochrony dziedzictwa kulturowego
1.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego zabudowy rekreacyjnej indywidualnej w Żelaźnie	XII/72/1991 z dnia 25.06.1991	
2.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego zabudowy rzemieślniczej z dopuszczeniem zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej w Krzywiniu	XXXX/78/1991 z dnia 16.09.1991	

3.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów o funkcji rekreacyjno – wypoczynkowej w Mościskach	XV/92/1991 z dnia 19.12.1991	
4.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów rekreacyjnych zabudowy indywidualnej we wsi Jurkowo	XX/124/1992 z dnia 11.06.1992	
4a	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów rekreacyjnych nad jeziorem Dolsk-Zbęchy we wsi Mościszki gmina Krzywiń	XX/148/1992 z dnia 21.12.1992	
5.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wsi Czerwona Wieś- działki nr geod. 347,357	XVI/162/96 Z dnia 28.05.1996	
6.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wsi Jurkowo- część działki nr geod. 233	XVI/164/1996 z dnia 28.05.1996	
7.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wsi Jerka	XVI/165/1996 z dnia 28.05.1996	
8.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wsi Jerka – działka nr geod.554	XVI/166/1996 z dnia 28.05.1996	
9.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wsi Nowy	XVI/167/1996 z dnia 28.05.1996	

	Dwór- część działki nr geod.317		
10.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wsi Nowy Dwór- część działki nr geod. 527.	XVI/168/1996 z dnia 28.05.1996	
11	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wsi Nowy Dwór- część działki nr geod.321/3	XVI/169/1996 z dnia 28.05.1996	
12.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wsi Zbęchy II- część działki nr geod.142	XVI/170/1996 z dnia 28.05.1996	
13.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wsi Zbęchy II- część działki nr geod.237/2	XVI/171/1996 z dnia 28.05.1996	
14.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wsi Zbęchy II- część działki nr geod.236/2	XVI/172/1996 z dnia 28.05.1996	
15.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów rekreacyjnych we wsi Cichowo	XVIII/184/1996 z dnia 23.09.1996	
16.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wsi Gierłachowo- działka nr geod. 261/1 i część działki nr	XXXVI/320/1998 z dnia 19.06.1998	

	geod.261/2		
17.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w miejscowości Krzywiń - Wieszkowo „Osiedle Młodych”	VIII/76/99 z dnia 17.06.1999	
18.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy rekreacyjnej w m. Jurkowo (Stary Dębiec)	XI/127/99 z dnia 17.12.1999	
19.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wsi Nowy Dwór - działki nr geod. 473/7, 473/5, 473/9 473/10.	XIII/134/2000 z dnia 14.02.2000	
20.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu działalności gospodarczej zw części z prawem zabudowy mieszkaniowej we wsi Wieszkowo	XIII/135/2000 z dnia 14.02.2000	
21.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów w obrębie wsi Cichowo - Cichowo Wschód	XIII/136/2000 z dnia 14.02.2000	
22.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów w obrębie wsi Cichowo - Cichowo Południe	XIII/137/2000 z dnia 14.02.2000	

23.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w m. Lubiń – działka nr geod. 328/1	XIX/228/2000 z dnia 27.11.2000	
24.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w m. Jerka – działka nr geod. 460/6	XXVI/304/2001 z dnia 14.09.2001	
25.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu zabudowy mieszkaniowej we wsi Żelazno	XXVI/305/2001 z dnia 14.09.2001	
26.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w m. Łagowo	III/35/2002 z dnia 27.12.2002	Przedmiotem ochrony w archeologicznej strefie ochrony konserwatorskiej W są znajdujące się w niej ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne.
27.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w m. Żelazno	III/36/2002 z dnia 27.12.2002	Przedmiotem ochrony w archeologicznej strefie ochrony konserwatorskiej W są znajdujące się w niej ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne.
28.	Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Krzywiń	XXXIII/401/2002 z dnia 12.09.2002	ZMIANA STUDIUM nieaktualne
29.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w m. Cichowo (teren zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej z prawem do zabudowy letniskowej)	VI/65/2003 z dnia 27.06.2003	Przedmiotem ochrony w archeologicznej strefie ochrony konserwatorskiej W są znajdujące się w niej ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne.

30.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w m. Żelazno	VI/66/2003 z dnia 27.06.2003	Przedmiotem ochrony w archeologicznej strefie ochrony konserwatorskiej W są znajdujące się w niej ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne.
31.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu usług sportu i terenu komunikacji – parking , w obrębie wsi Jurkowo	XIX/186/2004 z dnia 09.12.2004	Przedmiotem ochrony w archeologicznej strefie ochrony konserwatorskiej W są znajdujące się w niej ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne.
32	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu usług sportu i terenu komunikacji – parking , w obrębie wsi Czerwona Wieś	XIX/187/2004 z dnia 09.12.2004	Przedmiotem ochrony w archeologicznej strefie ochrony konserwatorskiej W są znajdujące się w niej ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne.
33	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu usług infrastruktury technicznej – kanalizacja : oczyszczalnia ścieków , w obrębie wsi Lubień	XXI/ 207 /2005 z dnia 08.03.2005	Obszar planu objęty jest strefą „W” ochrony archeologicznej. Zamierzenia inwestycyjne na tym obszarze powinny być uzgodnione z konserwatorem zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji.
34	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu zabudowy rekreacyjnej na działce nr geod. 1/78 w miejscowości Jurkowo (Dębiec Stary)	XXIII/235/2005 z dnia 29.04.2005	Przedmiotem ochrony w archeologicznej strefie ochrony konserwatorskiej W są znajdujące się w niej ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne.
35	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu dla ścieżki rowerowej przebiegającej w obrębie wsi Lubień i Bieżyń	XXV/239/2005 z dnia 30.06.2005	Przedmiotem ochrony w archeologicznej strefie ochrony konserwatorskiej W są znajdujące się w niej ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne.

36	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu dla ścieżki rowerowej przebiegającej w obrębie wsi Bieżyń i Cichowo	XXV/240/2005 z dnia 30.06.2005	Przedmiotem ochrony w archeologicznej strefie ochrony konserwatorskiej W są znajdujące się w niej ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne.
37	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru eksploatacji kruszywa położonego we wsi Jerka	XXVI/250/2005 z dnia 03.08.2005	Przedmiotem ochrony w archeologicznej strefie ochrony konserwatorskiej W są znajdujące się w niej ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne.
38	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenu infrastruktury technicznej - gminna oczyszczalnia ścieków położonego w obrębie wsi Czerwona Wieś	XXXVI/336/2006 z dnia 14.09.2006r.	UCHYLONY
39	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów rekreacyjnych we wsi Cichowo (wschodnia część planu)	XI/70/2007 z dnia 20.09.2007r.	Przedmiotem ochrony w archeologicznej strefie ochrony konserwatorskiej W są znajdujące się w niej ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne.
40	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów rekreacyjnych we wsi Cichowo (północna i południowa część planu)	XI/71/2007 z dnia 20.09.2007r.	Przedmiotem ochrony w archeologicznej strefie ochrony konserwatorskiej W są znajdujące się w niej ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne.
41	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów rekreacyjnych we wsi Cichowo (Cichowo-Łąki)	XVI/101/2008 z dnia 31.01.2008r.	Przedmiotem ochrony w archeologicznej strefie ochrony konserwatorskiej W są znajdujące się w niej ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne.

42	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenów infrastruktury technicznej – oczyszczalnia ścieków i składowisko odpadów komunalnych (w obrębie wsi Czerwona Wieś)	XVIII/122/2008 z dnia 23.04.2008r.	Przedmiotem ochrony w archeologicznej strefie ochrony konserwatorskiej W są znajdujące się w niej ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne.
43	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenu zabudowy mieszkaniowej w obrębie wsi Nowy Dwór	XXIX/222/2009 z dnia 22.06.2009r.	Przedmiotem ochrony w archeologicznej strefie ochrony konserwatorskiej W są znajdujące się w niej ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne.
44	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenu zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej położonego w obrębie wsi Jerka	XXIX/223/2009 z dnia 22.06.2009r.	Przedmiotem ochrony w archeologicznej strefie ochrony konserwatorskiej W są znajdujące się w niej ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne.
45	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenu zabudowy mieszkaniowej w obrębie wsi Łuszkowo	XXIX/224/2009 z dnia 22.06.2009r.	1. Obszar planu objęty jest strefą „W” ochrony archeologicznej. Zamierzenia inwestycyjne na tym obszarze powinny być uzgodnione z konserwatorem zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji. 2. Obszar objęty planem znajduje się w bezpośrednim sąsiedztwie zespołu kościoła pw. Chrystusa Króla w Łuszkowie ujętego w wojewódzkiej ewidencji zabytków. Projektowana zabudowa winna być wkomponowana w historyczne otoczenie i krajobraz (materiał tradycyjny, jedna kondygnacja, z

			użytkowym poddaszem, dach symetryczny dwuspadowy lub wielospadowy o pokryciu z dachówki lub materiału dachówkopodobnego). 3. Zakaz lokalizacji wież, masztów i urządzeń telefonii komórkowej.
46	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenów zabudowy mieszkaniowej w obrębie wsi Mościszki	XXIX/225/2009 z dnia 22.06.2009r.	– Przedmiotem ochrony w archeologicznej strefie ochrony konserwatorskiej „W” są znajdujące się w niej ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne. – Wszelkie zamierzenia inwestycyjne na tym obszarze powinny być uzgodnione z konserwatorem zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji w zakresie ochrony zabytków archeologicznych. – Prace ziemne należy prowadzić pod nadzorem archeologicznym, a w przypadku zagrożenia obiektów archeologicznych i nawarstwień kulturowych przeprowadzić badania wykopaliskowe.
47	Zmiana studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Krzywiń	XXX/242/2009 z dnia 11.08.2009r	ZMIANA STUDIUM nieaktualne
48	Zmiana studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Krzywiń	XXX/243/2009 z dnia 11.08.2009r	(Siłownie wiatrowe) A K T U A L N E

49	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru eksploatacji kruszywa naturalnego położonego obręb Świniec	XXIX/244/2009 z dnia 11.08.2009r	Przedmiotem ochrony w archeologicznej strefie ochrony konserwatorskiej W są znajdujące się w niej ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne.
50	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenów usług turystyczno-rekreacyjnych w obrębie wsi Cichowo	XXXII/256/2009 z dnia 28.10.2009r	1) Obejmuje się ochroną zabytki wpisane do rejestru zabytków. 2) W pałacu wpisanym do rejestru zabytków obowiązuje zakaz rozbioru, rozbudowy, nadbudowy, zmiany formy dachu oraz zmiany formy elewacji. 3) Prace remontowe przy zabytku wymagają jednoczesnego przeprowadzenia zabiegów konserwatorskich i rewaloryzacyjnych. 4) Prace budowlane, konserwatorskie, restauratorskie mogą być prowadzone jedynie w oparciu o wytyczne konserwatorskie, zgodnie z zatwierdzoną przez Konserwatora Zabytków dokumentacją. 5) Obiektom wpisanym do rejestru zabytków należy zapewnić właściwą ekspozycję. Obowiązuje zakaz lokalizacji w ich otoczeniu obiektów stanowiących nieodpowiednią dominantę w otaczającym krajobrazie. 6) W obrębie parku – zachowaniu podlega rzeźba terenu, układ przestrzenny i historyczny oraz drzewostan. 7) Wszelka działalność inwestycyjna

			dotycząca obiektów wpisanych do rejestru zabytków wymaga uzgodnienia ze strony Konserwatora Zabytków.
51	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenów parków siłowni wiatrowych w obrębie wsi Bielewo , Wieszkowo , Żelazno	XXXII/255/2009 z dnia 28.10.2009r	U C H Y L O N Y przez WSA Poznań
52	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenów przeznaczenia gruntów do zalesienia i podlegających szczególnej ochronie z uwagi na walory krajobrazowe w obrębie wsi Żelazno i Lubiń	XXXIX/306/2010 z dnia 23.06.2010r	Obszar objęty mpzp znajduje się w strefie W ochrony archeologicznej oraz w strefie B ochrony konserwatorskiej. Przedmiotem ochrony w archeologicznej strefie ochrony konserwatorskiej W są znajdujące się w niej ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne. Wszelkie zamierzenia inwestycyjne powinny być uzgodnione z konserwatorem zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji
53	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenu zabudowy usługowej, techniczno – produkcyjnej, składów i magazynów w obrębie wsi Łuszkowo.	Nr X/64/2011 Rady Miejskiej Krzywinia z dnia 7 września 2011r.	Przedmiotem ochrony w archeologicznej strefie ochrony konserwatorskiej W są znajdujące się w niej ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne.
54	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszarów eksploatacji kruszywa naturalnego i aktywizacji	Nr X/65/2011 Rady Miejskiej Krzywinia z dnia 7	Przedmiotem ochrony w archeologicznej strefie ochrony konserwatorskiej W są znajdujące się w niej ruchome i nieruchome zabytki

	gospodarczej położonych w obrębie wsi Jerka i Świniec.	września 2011r.	archeologiczne.
55	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w miejscowości Krzywiń - „Osiedle Młodych”	Nr XXXIX/224/2013 Rady Miejskiej Krzywinia z dnia 23 września 2013r.	Przedmiotem ochrony w archeologicznej strefie ochrony konserwatorskiej W są znajdujące się w niej ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne.

Źródło: Urząd Gminy Krzywiń

6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY KRZYWIŃ

6.1 CHARAKTERYSTYKA GMINY KRZYWIŃ

Miasto i Gmina Krzywiń leżą w południowo-zachodniej części Wielkopolski w powiecie kościańskim. Gmina zajmuje powierzchnię 178,95 km² i liczy 10 059 mieszkańców z czego 1639 mieszka w Krzywiniu. Średnia gęstość zaludnienia terenów Gminy to nieco ponad 56 osób/km². Użytki rolne zajmują ponad 70% powierzchni, a lasy około 16%. Na terenie gminy jest siedem jezior. Nie ma zagrożeń ekologicznych, ani poważnych źródeł zanieczyszczenia środowiska.

Do niedawna Gmina miała typowo rolniczy charakter, podstawą działalności gospodarczej mieszkańców były indywidualne gospodarstwa rolne. Od kilku lat szczególnie rozwijającą się dziedziną działalności jest turystyka. Gmina bowiem

położona jest w szczególnie malowniczym krajobrazie - lasów, pól i jezior, przecinanych pasmem Pagórków Dolskich. Dwa strzeżone kąpieliska wokół jezior w planach zagospodarowania przestrzennego przeznaczone są pod kompleksowe usługi rekreacyjno-turystyczne.

Ziemia Krzywińska jest szczególnie atrakcyjna dla miłośników kąpieli, surfingu, kajakarstwa a szczególnie dla wędkarzy. Dla pątników natomiast poza monumentalnym, zabytkowym Opactwem Ojców Benedyktynów w Lubiniu, wyjątkową ciekawostką jest Kopaszewska Droga Krzyżowa od niemal stu lat odwiedzana przez pielgrzymów. Dla piechurów przygotowano wiele kilometrów oznakowanych szlaków turystycznych i przewodniki. Jest ponadto wiele tras szczególnie atrakcyjnych dla rowerzystów.

Położenie Gminy Krzywiń na tle powiatu kościańskiego

W 1992 roku utworzony został Agroekologiczny Park Krajobrazowy imieniem generała Dezyderego Chłapowskiego o powierzchni 17 200 hektarów. Niemal w całości park usytuowany jest w międzyregionie Równiny Kościańskiej, a południowo – wschodni skrawek, okolice jeziora Zbęchy obejmuje Pojezierze Krzywińskie. 65 procent powierzchni parku stanowią grunty orne, 9 procent użytki zielone (łąki i pastwiska), zaledwie 15 procent zajmują lasy. Łączna powierzchnia wszystkich zbiorników wodnych (drobnych oczek śródpolnych i śródleśnych, stawów, torfianek) wraz z jednym jeziorem (o pow. 25 ha) nie przekracza 1 procenta powierzchni.

Ponad połowę powierzchni parku zajmuje ukształtowany w pierwszej połowie ubiegłego wieku historyczny krajobraz rolniczy, którego twórcą był ówczesny właściciel tych ziem generał Dezydery Chłapowski. Kreacja nowego jakościowo krajobrazu opierała się przede wszystkim na rozbudowaniu gęstej sieci różnego rodzaju zadrzewień oraz drobnych zbiorników wodnych, a także przeprowadzeniu głębokich zmian w systemie uprawy roli. Dzięki, w znacznym stopniu do dziś zachowanym, starym zadrzewieniom, pamiętającym swego twórcę, krajobraz ten wyróżnia się wśród obszarów rolnych specyficznym mikroklimatem, bogactwem roślin i zwierząt, a przede wszystkim swoim pięknem.

Na terenie parku, w części należącej do Gminy Krzywiń znajduje się między innymi rozległy park przypałacowy w Kopaszewie oraz sławna aleja platanowa. Park o powierzchni 20 hektarów projektowany w połowie XIX wieku przez Augustyna Denizota przy wykorzystaniu wcześniejszych założeń (aleje) i naturalnych fragmentów lasów, kęp drzew i zbiorników wodnych. Wiele drzew to pomniki przyrody – jesiony, lipy, wiązy, dęby i stare okazy bluszczu, a na szczególną uwagę zasługuje aleja platanowa, usytuowana na przedłużeniu osi pałacu, licząca pięćdziesiąt, ponad stuletnich drzew.

Wzdłuż parku nad rowem Wyskoć od jeziora Zbęchy do wsi Rogaczewo Wielkie rozciąga się planowany rezerwat ptactwa wodno – błotnego. Obejmuje kompleksy mokrych łąk, starych torfianek, trzcinowisk i zakrzewień nadbrzeżnych. Rezerwat jest miejscem gniazdowania około 25 gatunków ptaków, wśród nich żurawia, bąka, rycyka, wodniczki i remiza. Występują tu również rzadkie gatunki roślin. Nie mniejszą atrakcją turystyczną jest malowniczo położone wśród pól jezioro Zbęchy.

Otoczone szerokim pasem trzcinowisk, które przechodzą w części północnej w bagniska i podmokłe łąki jest także miejscem występowania rozlicznych gatunków flory i fauny.

6.2 RYS HISTORYCZNY GMINY KRZYWIŃ

Pierwsza wzmianka na temat znamienitego grodu kasztelańskiego jako miasta pojawiła się w dokumentach pisanych w 1237 roku. Pierwotną jego nazwa - Góra. Około 1070 roku gród należał do Komesa Michała z rodu Awdańców. Krzywiń to miasto leżące nad Obrą między Gostyniem, Śremem, Kościanem i Leszmem. „Formy nazwy : Crivinensis civitas - 1237 rok, Scedric castellan de Crivin - 1242 rok. Nazwa zapewne dzierżawcza od imienia osadnika Krzyw, Krzywosz, Krzywosad. Stanisław Kozierowski, wybitny badacz nazw miejscowości w Wielkopolsce, uważa tę nazwę za fizjograficzną od nazwy jakiegoś strumienia czy rzeczki o nazwie Krzywa lub Krzywy. Teksty źródłowe z 1237 roku wskazują na Krzywiń jako znaczącą osadę, która nazywa się „civitas” i jest jednym z najstarszych grodów polskich.

Ziemia Krzywińska związana jest nierozdzielnie z rodem rycerskim, który ponad 900 lat temu osiadł na tych terenach. Ów ród zwany rodem Awdańców przyczynił się decydująco do wzrostu znaczenia Ziemi Krzywińskiej, stwarzając podwaliny miasta Krzywina, kasztelanii krzywińskiej, a także fundując opactwo benedyktynów w Lubiniu, które bardzo długo pełniło rolę najważniejszego ośrodka klasztornego. Krzywiń był wówczas własnością opactwa lubińskiego, położony nad Obrą należał do mniejszych miast Wielkopolski. Miasto leżało na tracącym na znaczeniu szlaku handlowym prowadzącym z Wrześni przez Środę, Śrem do Leszna i dalej do Wschowy. Krzywiń nie miał żadnych umocnień obronnych. Znajdowało się w nim 90 budynków mieszkalnych. Zabudowa miasta była zwarta. Publiczną budowlą był bardzo zniszczony ratusz, w którym mieściło się więzienie. Ulice były brukowane. Liczba ludności wynosiła ogółem 419 osób. Pod względem wyznaniowym była jednolita. Głównym źródłem utrzymania ludności było rolnictwo i hodowla zwierząt. Poza tym mieszkańcy trudnili się rzemiosłem. Do Krzywina należały trzy wiatraki. Na czele miasta stał burmistrz wraz z członkiem magistratu.

Wiek XVIII był dla Krzywinia okresem stagnacji gospodarczej. Władze pruskie rozważały nawet możliwość zmiany statusu Krzywinia z miejskiego na wiejski. Nie podzielił on jednak losu innych miejscowości będących w podobnej sytuacji, dzięki opracowanemu programowi uzdrowienia gospodarki.

Kasacja zakonu benedyktynów w Lubiniu zmieniła sytuację prawną miasta. Wpłynęło to korzystnie na jego rozwój. W ciągu XIX wieku liczba ludności potrojiła się i różnicowała pod względem wyznaniowym i narodowym. Na aktywizację mieszkańców wpłynęły przemiany związane z rewolucją przemysłową: budowa gazowni, rzeźni oraz linii kolejowych z Kościana do Gostynia i ze Starego Bojanowa do Krzywinia.

Lata dwudzieste i trzydzieste XX wieku to okres powolnego rozwoju miasta. Przeprowadzono częściową kanalizację, zbudowano miejską elektrownię, poprawiono nawierzchnie dróg, ulic oraz chodników. Pojawiły się pierwsze pojazdy do przewozu osób. W latach międzywojennych były czynne dwie restauracje i dwa hotele. Założono też park miejski oraz powołano do życia Dobrowolna Straż Pożarną. W mieście istniało kilka przedsiębiorstw przemysłowych, jak: młyn parowy, cegielnia, młeczarnia, tartak i olejarnia. Samodzielne warsztaty usługowo - produkcyjne prowadziło 75 rzemieślników zrzeszonych w cechach. Istniał handel domokrażny. W Krzywiniu działały organizacje i towarzystwa o charakterze kulturalnym. Lata wojny to liczne aresztowania i wysiedlenia ludności do obozów pracy, z których wielu nie powróciło. Władze niemieckie zakazały działalności szkół polskich. Jedynie w 1941 roku w Krzywiniu uruchomiono szkołkę z jednym nauczycielem niemieckim nauczającym polskie dzieci prostych rachunków i wiedzy niezbędnej do wykonywania podstawowych prac robotniczych. Okupant swoją nienawiść skierował również w stronę życia duchowego mieszkańców Ziemi Krzywińskiej, ograniczając swobody wyznaniowe, likwidując parafie, grabiąc dobra kościelne, aresztując księży. Mimo wielu represji, ludność nie uległa biernie takiej sytuacji. Formy oporu polskiej ludności były różnorodne, od indywidualnych do zorganizowanych konspiracji włącznie. Ofensywa styczniowa 1945 roku przyniosła oczekiwaną wolność. Wyzwolenie Krzywinia nastąpiło 25 stycznia. W kilka dni później zorganizowane zostały Zarządy Miejskie i Gminne w Krzywiniu. Powołano burmistrza, wójta oraz Milicję Obywatelską.

Po reformie administracyjnej z 1999 roku Gmina Krzywiń znalazła się w powiecie kościańskim.

6.3 KRAJOBRAZ KULTUROWY GMINY KRZYWIŃ I NAJCENNIJSZE ZABYTKI NIERUCHOME

Tereny Gminy obfitują w obiekty o dużej wartości historycznej. Dla potrzeb niniejszego opracowania na podstawie badań E. Śliwińskiego oraz późniejszej weryfikacji terenowej pokrótce opisano najcenniejsze walory poszczególnych miejscowości.

BIELEWO

Miejscowość znana już od 1302 r. i należąca wtedy do rodu Wyskotów. Znajduje się tu dwór Bojanowskich z 1786 r. (obecnie przebudowany).

We wsi znajduje się szpaler lip drobnolistnych o obw. 320-330 cm i wys. Około 18 m. Na początku XX w. zapoczątkowano tu wydobywanie węgla brunatnego. W przysiółku Karwiniec pozostały zabudowania z tego okresu.

BIEŻYŃ

Miejscowość znana od 1371 r., kiedy to lubiński opat Wojciech lokował ją na niemieckim prawie wiejskim. W pobliżu odkryto cmentarzysko z czasów rzymskich (I w. n.e.) Przy drodze w kierunku Lubinia stoją pozostałości wiatraka-koźlaka z 1844 r. Dalej przy tej drodze znajduje się kapliczka przydrożna z 1912 r. z kamienną figurą Matki Boskiej Bolesnej. W północnej części wsi rośnie topola czarna o obw. 375 cm i wysokości około 22 m.

CICHOWO

Miejscowość znana od 1237 r., kiedy to komes Józef - syn Dobiesława z rodu Awdańców nadał ją klasztorowi w Lubiniu. Po konfiskacie majątków klasztornych w 1797 r. wieś od 1839 roku należała do skarbu państwa pruskiego. W 1844 r. kupił ją Stanisław Zakrzewski uczestnik Powstania Listopadowego i Wiosny Ludów. W 1898 wieś przeszła na własność Mieczysława Bukowieckiego - uczestnika Powstania Wielkopolskiego i wojny polsko-radzieckiej, od 1926 roku generała Wojska Polskiego. W 1908 r. zbudował dwór wg projektu architekta Rogera Sławskiego. Dwór neobarokowy, murowany, na rzucie czworoboku z niewielkim dziedzińcem wewnętrznym - częściowo wykorzystano mury dworu z XVIII w. Kryty dachami mansardowymi z piętrowymi wystawkami od wschodu i południa. Elewacje ozdobione pilastrami, częściowo zachowana ozdobna stolarka. Obok oficyna z przełomu XIX i XX w. parterowa, na rzucie prostokąta z mieszkalnym poddaszem i budynek gospodarczy z początku XX w. z ciosów kamiennych i cegły, dach płaski, kryty papą.

Dwór otoczony jest parkiem krajobrazowym o pow. 6,3 ha z drzewostanem ok. 200 letnim - kilkanaście drzew o wymiarach pomnikowych, m.in. 350-letnia lipa drobnolistna zwana "benedyktyńską" o obwodzie 590 cm.

CZERWONA WIEŚ

Wzmiankowana już w 1237 r. jako Czerwony Kościół. Właścicielami byli Awdańcy, Krakwicze, Kąkolewscy, Zakrzewscy, a od XVIII w. Chłapowscy. Kościół z I poł. XIII w. pw. św. Idziego fundowany prawdopodobnie przez Awdańców albo księcia Wł. Hermana. W 1778 roku ówczesny właściciel wsi Ludwik Chłapowski dobudował od zachodu obecną nawę a dawną zamieniono na prezbiterium. Późnoromański, rozbudowany i ujednolicony w stylu późnobarokowym. Dach pokryty blachą, nad częścią romańską dwu i trzyspadowy. Wewnątrz: ołtarz główny barokowo-klasycystyczny z ok. 1778 r. z rzeźbą św. Idziego. Dwa ołtarze boczne neobarokowe. Tablice epitafijne Chłapowskich: Macieja i jego żony Doroty z Rogalińskich, oraz Stanisława i jego żony Henryki z Morawskich. Obok kościoła dzwonnica z 1777 r. drewniana, konstrukcji słupowej, oszalowana, kryta gontem. Przy kościele sześć

nagrobków rodziny Chłapowskich i pomnik Powstańców Wielkopolskich (wzniesiony w 1970 r.)

W parku pałac z 1845 r. zbudowany dla Stanisława Chłapowskiego wg projektu architekta Karola Wurtemberga, w stylu włoskiej willi neorenesansowej. Piętrowy z mieszkalnym poddaszem, fasada siedmioosiowa, przy wschodnim narożniku czterokondygnacyjna wieża. Park krajobrazowy o pow. 2,5 ha, rosną w nim dęby, lipy, klony, kasztanowce, topole, graby, robinie akacjowe - wiele drzew o wymiarach pomnikowych.

JERKA

Należała do klasztoru benedyktynów. Wymieniona jest w dokumencie po raz pierwszy w 1258 r. W 1282 r. zakon zamienił ją z kasztelanem krzywińskim Szczepanem na wieś Marzyszewo (obecnie nie istnieje). Odkupiono Jerkę w 1410 roku za 1500 grzywien srebra. W 1905 r. odkryto w Jerce złoża węgla brunatnego, który do 1912 roku wydobywano metodą górniczą z głębokości 90 m.

W centrum wsi przy Placu Powstańców Wlkp. dawne czworaki z 1773 roku (przebudowane). Przy placu dwór z II poł. XIX w., odremontowany w 1993 r. Przebywał tu znany pisarz Melchior Wańkowicz. Fakt ten upamiętnia tablica odsłonięta w 1993 roku. Przy ul. Leszczyńskiej stoi wiatrak-koźlak z poł. XVII w.

Na cokole z figurą św. Jana Nepomucena umieszczona jest tablica z nazwiskami 43 ofiar I wojny światowej i Powstańców Wlkp. Kościół parafialny p.w. Św. Kazimierza z 1977 r. Przy drodze do Śremu rośnie lipa drobnolistna o obwodzie 415 cm i wys. około 20 m.

JURKOWO

Wieś znana od 1395 roku. Urodził się tutaj Józef Rogaliński, jezuita i rektor kolegium jezuickiego w Poznaniu, Kazimierz Morawski - filolog i rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego, a także Kajetan Morawski ambasador II Rzeczypospolitej we Francji.

W parku dwór z końca XIX w., częściowo przebudowany, obecnie stanowi budynek mieszkalny. Park o powierzchni 4,5 ha (zaniedbany), ponad stu letni drzewostan tworzą lipy, jesiony, dęby, topole, wierzby, kasztanowce, akacje - wiele drzew o wymiarach pomnikowych.

W centrum wsi kościół p.w. Narodzenia N.M.P. Pierwotnie w innym miejscu, zbudowany w konstrukcji szkieletowej w 1729 r. z fundacji Antoniego Rogalińskiego - sędziego ziemskiego wschowskiego - właściciela wsi. W 1781 r. gruntownie przebudowany przez Stanisława Rogalińskiego - kasztelana międzyrzeckiego. Obecny kościół jest murowany wzniesiony w 1904 roku w stylu neoromańskim. Wewnątrz: ołtarz główny drewniany z poł. XVIII w. z obrazem Matki Boskiej Częstochowskiej. Trzy tablice epitafijne Morawskich z końca XIX w. Przed kościołem krzyż z rzeźbą Chrystusa z I poł. XIX w. We wsi drugi krzyż z II poł. XIX wieku. Magazyn zbożowy z 1880 r. trzykondygnacyjny.

KOPASZEWO

Pierwsza wzmianka o wsi pochodzi z 1398 roku, była wtedy własnością Górków, którzy w XV w. zaczęli używać nazwiska Kopaszewski. W XVII w. własność Zakrzewskich, a w 1714 r. nabyli ją Skórzewscy. W 1844 r. wieś zakupił gen. Dezydery Chłapowski i w rękach tej rodziny pozostała do 1939 roku.

Pałac zbudowany w latach 1800-1801 dla Ludwika Skórzewskiego, spalony w 1886 roku, odbudowany w 1892 i odnowiony w latach 1921-23 - zmiana elewacji. W obecnym kształcie w stylu klasycystycznym, na rzucie prostokąta, jedenastoosiowy, podpiwniczony, piętrowy. W salonie dwa piece z 1801 r., znajduje się tu Izba Pamięci Adama Mickiewicza. Pałac położony jest w rozległym parku (11,75 ha) założonym na początku XIX w. i przekształconym w krajobrazowy w 1894 r. przez architekta ogrodów Augustyna Denizota. Rośnie tu dużo okazów drzew - niektóre o charakterze pomnikowym. Pod jednym z dębów często odpoczywał, przebywający tu w 1831 roku Adam Mickiewicz.

Obok późnobarokowa kaplica pałacowa z 1794 r. p.w. M.B. Śnieżnej, wcześniej stała tu kaplica p.w. Narodzenia N. P. Marii wzmiankowana w 1685 roku. Obecna wzniesiona z fundacji Ludwika i Teodory z Niegolewskich-Skórzewskich.

Orientowana, na rzucie wydłużonego ośmioboku, z niewielką niższą, półkolistą zakrystią od wschodu i kwadratową wieżą od zachodu. Wewnątrz: rzeźby czterech ewangelistów z XVIII w. Ołtarz główny późnobarokowy z 1794 r. stiukowy z obrazem M.B. z Dzieciątkiem z II poł. XVII w. W zewnętrzne ściany wieży wmurowano dwie stacje Drogi Krzyżowej (I i XIV) - późnoklasycystyczne, odlane po śmierci w 1853 r. Zofii z Chłapowskich żony Koźmiana. Obecnie na ścianach wieży znajdują się wierne kopie stacji. Natomiast wszystkie oryginały stacji od I do XIV wmurowano wewnątrz kaplicy.

Droga Krzyżowa (około 16 km) prowadzi do kościoła w Rąbinie, gdzie jest pochowana Zofia. Naprzeciw pałacu aleja ponad 100 letnich platanów. Warto obejrzeć budynek przedszkola - jest to dom ufundowany w I poł. XIX w. przez Chłapowskich z przeznaczeniem na ochronkę dla dzieci. W elewacji frontowej portyk wsparty na dwóch kolumnach w nim figura św. Anny z Maryją. Nieco dalej przy tej samej drodze kapliczka z 1854 r. wewnątrz rzeźby św. Tomasza i św. Dezyderego. Druga kapliczka z figurą M.B. Różańcowej z pocz. XX w. przy skrzyżowaniu. W zachodniej części wsi na murowanym słupie rzeźba ludowa św. Benona.

KRZYWIŃ

Całe założenie urbanistyczne i zespół budowlany mają charakter zabytkowy. Szczególnie interesujący jest kościół parafialny p.w. św. Mikołaja, powstały z fundacji benedyktynów - w poł. XV w. wzniesiono prezbiterium, a nawę dobudowano po 1515 r. W 1824 r. w miejscu zawalonych stropów założono nowe (kościół odnawiany w 1854, 1910 i 1971 roku). Kościół w stylu gotyckim, orientowany, z cegły w układzie polskim, jedno-nawowy. Nawa główna trzyprzęsłowa, prezbiterium dwuprzęsłowe zamknięte trójboczne. Na fasadzie ośmioboczna wieżyczka. Ołtarz późnorenesansowy fundacji mieszczanina krzywińskiego Zygmunta Gierłachowskiego pochodzi sprzed 1628 r., trzykondygnacyjny z sześcioma rzeźbami świętych i Chrystusa Zmartwychwstałego, zwieńczony płaskorzeźbami ze scenami Wniebowzięcia i Koronacji N.P. Marii. W dolnej kondygnacji pięć rzeźb późnogotyckich - Matka Boska z Dzieciątkiem w otoczeniu św. Mikołaja i Eustachego, św. Heleny i Zachariasza. Cztery boczne ołtarze późnorenesansowe. Ambona rokokowa z II poł. XVIII w. W prezbiterium renesansowy

nagrobek ze stojącą postacią rycerza Andrzeja Miąskowskiego - podkomorzego poznańskiego (zm. w 1571 r.).

Na cmentarzu przykościelnym murowana dzwonnica i wystawiony pomnik nagrobny rodziny Skórzewskich z 1813 r. Przy kościele plebania z pocz. XX w., parterowa z mieszkalnym poddaszem. Przy ul. Chłapowskiego wznosi się eklektyczny kościół poewangelicki z XIX/XX w. o cechach neoromańskich i neogotyckich. Po remoncie w latach 90-tych przeznaczony na kaplicę pogrzebową.

W obrębie miasta zachowały się dwa wiatraki - koźlaki z 1698 r. przy ul. Bojanowskiego i z 1803 r. przy ul. Mostowej. Do obiektów zabytkowych należy także dom przy ul. Kościelnej nr 4, oraz dom w Rynku 11. W pierzei Rynku znajduje się także godny uwagi budynek ratusza z 1905 r. z zegarem w fasadzie.

LUBIŃ

Wchodził w skład dóbr nadanych benedyktynom sprowadzonym w 1070 roku przez komesa Michała z rodu Awdańców. Zakonnicy przybyli z Leodium w Belgii i utworzyli tu opactwo. Wokół niego rozwinęła się wieś, która była własnością klasztoru aż do konfiskaty majątku przez rząd pruski w 1797 roku.

W XII w. powstało przy klasztorze skryptorium znane z pięknych rękopisów - wielce prawdopodobne jest, że przez pewien czas przebywał tu Gall Anonim - pierwszy polski kronikarz - który też był zakonnikiem. Zespół klasztorny, pierwotnie romański powstał na przełomie XI/XII wieku. Za faktycznego fundatora opactwa uznaje się króla Bolesława Śmiałego. W XI wieku miejsce to otoczone rozlewiskami Obry i bagniskami miało charakter obronny - wzmocnione było dodatkowo fosą i dwiema basztami. Klasztor niestety spłonął pod koniec XI w. Powtórna fundację zaczęto za czasów Bolesława Krzywoustego, ale już w skromniejszych rozmiarach. W 1145 następuje poświęcenie ołtarza w nowej świątyni p.w. Najświętszej Marii Panny.

Położony przy głównym szlaku średniowiecznym prowadzącym do Poznania w kierunku Głogowa i Wrocławia, był ośrodkiem bardzo ważnym i mocno powiązany z dworem książąt wielkopolskich. Bliskie sąsiedztwo ze Śląskiem ułatwiało ożywiony kontakt z tą dzielnicą. W 1241 - według przekazów - zagon tatarski napadł na klasztor mordując ponad 30 zakonników.

Z zachowanego historycznego układu architektoniczno-przestrzennego do najcenniejszych należą: kościół p.w. Narodzenia N. M. Panny, pierwotnie romański murowany z ciosów granitowych, trójabsydialny. Przebudowany najpierw na gotycki w (XV i XVI w.) - nadbudowane partie nawy, prezbiterium, zakrystia i większa część wieży. Szczególnie piękny jest wschodni szczyt, pochodzący z 1444 roku. Obecny kształt kościoła pochodzi z epoki baroku, gdy powstał transept w formie 2 kaplic, nadający budowli plan łacińskiego krzyża. Wejście do kościoła prowadzi obecnie od strony zachodniej - przez kruchtę pod wieżą, urządzoną w 1730 roku w czasie barokowej przebudowy. Wewnątrz: sklepienia z bogatą polichromią barokową z I poł. XVIII w. Ołtarz główny późnobarokowy z 1730-38 roku wykonany w warsztacie Jana Jerzego Urbańskiego we Wrocławiu z obrazem Narodzenia N.M.P. i rokokowym tabernakulum. Po bokach prezbiterium bogato rzeźbione stalle późnobarokowe. Dwie barokowe kaplice boczne - św. Benedykta i M.B. Różańcowej. Ambona rokokowa z II poł. XVIII w. w kształcie jaskółczego gniazda. W kościele nagrobki renesansowe i klasycystyczne. Po prawej stronie nawy niewielka barokowa kaplica Pana Jezusa - przez zachowany tutaj portal romański z piaskowca prowadziło jedyne wejście do kościoła do 1730 roku. Jest tu także drewniany rzeźbiony sarkofag o. Bernarda z Wąbrzeźna (1575-1603). Chór muzyczny barokowy, organy z lat 1670-90. W podziemiach kościoła dokonywano licznych pochówków: opatów, przeorów, zakonników, fundatorów i dobroczyńców, najprawdopodobniej jest tu także pochowany książę Władysław Laskonogi. Na placu przed kościołem kasztanowiec o obwodzie 520 cm i wys. 25 m. - pomnik przyrody. Przylegający do kościoła budynek klasztoru jest barokowy po przebudowie w latach 1730-46, kryje jednak w sobie pozostałości romańskie i gotyckie.

Władze pruskie w 1836 roku dokonały kasacji klasztoru a zakonników wypędzono. W 1847 r. Prusacy wysadzili w powietrze dużą część zabudowań klasztornych, pozostawiając tylko fragment zachodniego skrzydła dla potrzeb parafii, sąsiedni kościół św. Leonarda zajęli ewangelicy. Klasztor benedyktynów ponownie erygowano 25 lutego 1924 roku przez opata Ernesta Vykoukolu z Pragi czeskiej. Zbudowano nowy dwupiętrowy gmach z licznymi pomieszczeniami. Przystąpiono do organizowania muzeum, urządzono "pokój Mickiewicza" i umieszczono tablicę pamiątkową w 100-lecie pobytu Adama Mickiewicza w Lubiniu.

Hitlerowcy internowali w klasztorze kilkudziesięciu zakonników i księży z całej Wielkopolski. Wielu wywieziono do obozu koncentracyjnego w Dachau. Od 1941 roku był tu dom starców dla Polaków, a od jesieni 1944 r. urządzono ośrodek szkoleniowy dla młodzieży hitlerowskiej. W lutym 1945 roku ponownie wrócili tu benedyktyni.

Zabudowania klasztorne otoczone murami XVI-XVIII w. Brama trójdzielna z przejazdem i dwoma przejściami, krata rokokowa kuta. Na dziedzińcu neogotycka dzwonnica z pocz. XX w. Za murami park ok. 2 ha pow. Założony około 1715 roku. Obok ogród warzywny z aleją gruszek ukształtowanych w formie płaskich kandelabrow.

Od dnia 9 grudnia 2009 roku (na mocy rozporządzenia Dz.U. z 2009 nr 214 poz. 1659) jeden z nich znajduje się w gminie Krzywiń – zespół klasztorny w Lubiniu. Obszar pomnika historii „Lubiń – zespół opactwa benedyktynów” obejmuje historycznie ukształtowaną przestrzeń opactwa z kościołem klasztornym pod wezwaniem Narodzenia Najświętszej Marii Panny wraz z towarzyszącymi mu budynkami klasztornymi oraz parkiem, ogrodem, dwoma folwarkami, szkołą parafialną, kościołem pod wezwaniem św. Leonarda, cmentarzem, pastorówką, placem targowym oraz zabytkową figurą św. Jana Nepomucena. Granica zespołu biegnie drogą gruntową od skrzyżowania z ulicą Bieżyńską, wzdłuż wschodniej granicy działek nr 357/3 oraz nr 357/6, dochodzi do ulicy Polnej, skręca na zachód i biegnie południową i zachodnią granicą działki nr 357/6 w pobliżu linii zabudowy budynków folwarcznych, za budynkiem zabytkowej stajni ze spichrzem skręca na zachód, przecina ulicę Mickiewicza i biegnie południową granicą działki nr 266 i nr 78 wzdłuż ulicy Powstańców Wielkopolskich, dalej wzdłuż zachodniej granicy działek nr 78 oraz nr 77, ponownie przecina ulicę Mickiewicza, biegnie zachodnią granicą działki nr 359, do ulicy Bieżyńskiej i wzdłuż tej ulicy północną granicą działki nr 357/3 do skrzyżowania z drogą gruntową.

Naprzeciw klasztoru na sąsiednim wzgórzu kościół parafialny p.w. św. Leonarda ufundowany przez benedyktynów w XII wieku. Obecny pochodzi z początku XIII w., rozbudowany w latach 1549-1556 oraz na przełomie XVI/XVII w., remontowany po roku 1945. Jeden z cenniejszych zabytków romańskich w Wielkopolsce. W latach 1853-1945 kościół należał do miejscowej gminy ewangelickiej. W bryle kościoła widoczne fazy budowy. Pierwotne romańskie mury z ciosów zachowały się w części nawy i kwadratowego prezbiterium z półkolistą absydą. W poł. XVI w. dokonano nadbudowy z cegieł i znacznie przedłużono nawę, a nad

prezbiterium nadbudowano dzwonnice. Nad dzwonnice znajduje się tynkowany gotycko-renesansowy szczyt schodkowy z umieszczonym pośrodku ozdobnym kaflem i herbem Trzaska, datą 1549 i inicjałami opata Pawła Chojnackiego. W fasadzie zachodniej portal późnogotycki z poł. XVI w. i szczyt maniery-styczny (XVI/XVII w.).

W 2 poł. XVIII w. kościół powiększono o kruchtę i zakrystię. Wnętrze ma dość surowy wygląd. Obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem z 1 poł. XVII w. Mur okalający kościół pochodzi z końca XVIII w. Przy kościele obszerny budynek dawnej pastorówki z poł. XIX w., stojący na miejscu dawnego benedyktyńskiego szpitala. Budynek parterowy, siedmioosiowy na podmurówce z kamieni polnych. Niedaleko przy ul. Mickiewicza stoi dworek z 1 poł. XVIII w., mieszkał tu właściciel dóbr lubińskich z okresu po kasacji klasztoru. Częściowo przebudowany po 1945 roku.

Na pobliskim cmentarzu pomnik ku czci poległych żołnierzy i ofiar z lat 1914-21 i 1939-45; Kwatera benedyktynów, obok m.in. mogiła zmarłej w Lubiniu ksieni benedyktynek obrządku ormiańskiego ze Lwowa, s. Elektry Orłowskiej. Niedaleko grób gen. Mieczysława Bukowieckiego - właściciela Cichowa. Znajduje się tu również zbiorowa mogiła 27 żołnierzy niemieckich z 1 lutego 1945 roku. W centrum wsi obelisk z 1945 roku upamiętniający żołnierzy radzieckich poległych w styczniu 1945 roku.

Około 2,5 km za wsią w okolicach leśniczówki przy dawnym folwarku Wyganowo kilka pomnikowych dębów - najgrubszy o obw. 500 cm zwany "dębem św. Bernarda", spod niego wypływa źródło, którego woda ma ponoć właściwości lecznicze.

ŁAGOWO

Od XIII w. wieś należy do benedyktynów lubińskich: w 1303 r. część wsi klasztor otrzymał w darze, część kupił, a resztę w 1362 r. wymieniono za wieś Wławie. W 1363 r. lokowano Łagowo na niemieckim prawie wiejskim. W posiadaniu klasztoru pozostało do 1797 r. W wyniku badań archeologicznych odkryto tutaj m.in. osadnictwo z okresu kultury łużyckiej (1400-400 lat p. Ch.). Grodzisko o średnicy ok. 120 m. i wysokości 2 m. znajduje się na półwyspie pobliskiego jeziora. Trafiono tu na cmentarzysko z I w.p. Ch. oraz na osadnictwo wczesnośredniowieczne. Pośrodku wsi stoi kapliczka z 1 poł. XIX w. z drewnianą rzeźbą ludową św. Rodziny.

ŁUSZKOWO

Stanowiło własność rodową Awdańców. Część kupili przed 1230 r. benedyktyni, a w 1316 r. właściciele pozostałej części - rycerze Jan i Dobrogost - podarowali ją klasztorowi. Na terenie wsi znaleziono skarb 32 ozdób z brązu sprzed ok. 500-400 lat p. Ch.

Kościół filialny p.w. Chrystusa Króla z 1926-27 r., powiększony w 1936 r. Wewnątrz ołtarz neobarokowy. Na zewnątrz zachodniej ściany epitafia poświęcone miejscowemu proboszczowi o. Lorkiewiczowi i ks. Pawłowskiemu - zamordowanym w 1942 roku w obozie koncentracyjnym w Dachau. W murze otaczającym kościół neogotycka brama - dzwonnica. We wschodniej części wsi krzyż przydrożny z 1 poł. XIX w. z rzeźbą Chrystusa, zwieńczony daszkiem. We wsi kilka drzew pomnikowych, m.in. rosnący w pobliżu kościoła wiąz szypułkowy o obw. 270 cm i wys. około 22 m.

MOŚCISZKI

Pierwsza wzmianka o wsi pochodzi z 1246 r. Cały czas, aż do konfiskaty majątku klasztoru w 1797 roku należała do benedyktynów. Podczas badań archeologicznych odkryto w okolicy ślady 21 osad reprezentujących wiele kultur, m.in.: łużycką, okres wpływów rzymskich, średniowieczną, oraz dwa cmentarzyska kultury łużyckiej.

Nad brzegiem jeziora wznosi się dwór z pocz. XX w. - murowany, podpiwniczony, zwrócony frontem na północ. Po obu stronach elewacji frontowej znajdują się symetryczne ryzality. Obok park o pow. 2 ha z drzewostanem, w skład którego wchodzi: lipy, klony, robinie akacjowe. W centrum wsi głaz narzutowy o obw. 6,5 m. z tablicą upamiętniającą Antoniego Ratajczaka ur. 1903 r. w Mościskach..

RĄBIŃ

Pierwsza wzmianka pochodzi z 1316 roku wieś była wtedy własnością rodziny Jareckich herbu Awdaniec.

Kościół parafialny p.w. śś. Piotra i Pawła powstał na początku XIII w. (Długosz podaje, że już w XII w.). Parafia wzmiankowana jest w 1391 roku. Obecny kościół został zbudowany od nowa na początku XV/XVI w. z wykorzystaniem fragmentów murów romańskich. W 1648 r. dobudowano dwie kaplice boczne p.w. Matki Boskiej i św. Józefa. Jest to budowla jednonawowa z nawą czteroprzęsłową i neogotyckim prezbiterium (przebudowa w 1904-05) zamkniętym trójbocznie. W nawie i prezbiterium stropy. Kaplice boczne barokowe, na rzucie kwadratu, otwarte do nawy półkolistymi, profilowanymi arkadami, nakryte sklepieniami żaglastymi. Nawa oszkarpowana. Wysoki szczyt zachodni z poł. XVI w. gotycko-renesansowy, schodkowy, podzielony pionowo lizenami, poziomo gzymsami. Wschodni szczyt nawy podobny. Dach dwuspadowy, kryty dachówką. Kaplica pokryta dachami czteropołaciowymi, wygiętymi kopulasto, pobitymi blachą i zwieńczonymi latarniami. Wewnątrz: ołtarz główny późnobarokowy z poł. XVII w., uzupełniony około 1904 roku, architektoniczny, z późnobarokowymi rzeźbami Matki Boskiej Bolesnej, św. Jana Ewangelisty, śś. Heleny i Andrzeja. Ołtarze boczne w kaplicach murowane, późnobarokowe z końca XVIII w. Ambona późnorenansowa z 2 ćw. XVII w. z korpusem o bogatej dekoracji ornamentami okuciowymi, w arkadowych polach postacie ewangelistów. Chrzcielnica z pocz. XIX w. w typie barokowym. Chór muzyczny drewniany z poł. XIX w. W prezbiterium dwa nagrobki późnorenansowe Rąbińskich z 1614 r. i tablica epitafijna Stanisława Chłapowskiego (zm. 1780 r.) kasztelana międzyrzeckiego, pułkownika wojsk polskich.

W zewnętrzne mury kościoła wmurowane dwie stacje Kopaszewskiej Drogi Krzyżowej (VI i VII) późnoklasycystyczne, wykonane z okazji pogrzebu Zofii z Chłapowskich- Koźmianowej (zm. 1853 r.) (obecnie kopie). Kościół otoczony murem - XIX w. - w nim neogotycka brama z dzwonnica. Obok plebania z 2 poł. XIX w., parterowa sześciosienna, dach dwuspadowy z naczółkami (przebudowa w latach 70-tych na budynek piętrowy).

Na cmentarzu kościelnym płyty nagrobne rodziny Chłapowskich i ich krewnych, m.in. Dezyderego Chłapowskiego z Turwi (zm. 1879 r.), generała wojsk polskich i jego żony Antoniny z Grudzińskich (zm. 1857 r.), Joanny Grudzińskiej (zm. 1831 r.) - księżnej łowickiej, żony W. Księcia Konstantego, Zofii Koźmianowej i Wacława Gutakowskiego (zm. 1882 r.) pułkownika wojsk polskich.

Kościół przez pewien czas był zamknięty w związku z fatalnym stanem zachowania budynku i groźbą katastrofy budowlanej. Obecnie trwają prace remontowe, mające przywrócić mu dawną świetność. Parafia korzysta ze wsparcia finansowego zarówno gminy Krzywiń, jak i władz powiatowych oraz wojewódzkich. Dodatkowe fundusze pozyskano ze środków Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków oraz ze zbiórek pieniędzy wśród parafian i innych darczyńców.

W pobliżu kościoła figura późnobarokowa z 1764 r. z piaskowca, w formie trójbocznego obelisku, zwieńczona rzeźbą pelikana karmiącego pisklęta. W centrum wsi głaz narzutowy z tablicą upamiętniającą przystąpienie Wielkopolski do Powstania Kościuszkowskiego - odsłonięty w dwusetną rocznicę (1994 r.). We wsi wiele drzew o charakterze pomnikowym: dęby i aleja lip drobnolistnych. W kierunku wschodnim ok. 3 km za wsią, na leśnej polanie znajduje się drewniana kapliczka z 1910 r. upamiętniająca tragiczną śmierć podczas polowania.

ROGACZEWO MAŁE

Znane już od 1366 roku należało do Skaławskich, a później do Bułakowskich. Z badań archeologicznych wynika, że teren ten był od dawna miejscem osadnictwa. Znalezione tu ślady obozowisk z okresu kultury pucharów lejkowatych (3600 p. Ch.-2000 p. Ch.) oraz osady z okresu kultury łużyckiej i przeworskiej (1300 p.Ch.-500 p.Ch.; 200 p.Ch.-500 po Ch.).

Dzisiaj we wsi obejrzeć można dwór z końca XIX w. częściowo już przebudowany, dziewięcioosiowy, podpiwniczony, parterowy z mieszkalnym poddaszem. W elewacji frontowej dwuosiowy szczyt, dach dwu-spadowy kryty dachówką. Obok zabudowania gospodarcze z końca XIX w. i gorzelnia.

Park o pow. ok. 2 ha z wieloma drzewami pomnikowymi, rosną tu m.in.: dęby, topole, robinie akacjowe i platan. Tworzy się tutaj - w części współczesnego budynku - ekspozycję przyrodniczą związaną z istniejącym na tym terenie parkiem krajobrazowym im. Dezyderego Chłapowskiego.

ROGACZEWO WIELKIE

Znane już od 1366 roku. W pobliżu wsi biegnie pas wiatrochronny o szerokości ok. 40 m, składający się z robinii akacjowych i dębów - kilka z nich ma wymiary pomnikowe.

We wsi folwark a w nim ciekawy budynek gospodarczy z 1865 r. Naprzeciw folwarku znajduje się kapliczka Kopaszewskiej Drogi Krzyżowej - stacje IV i XI.

WIESZKOWO

Wieś powstała prawdopodobnie już w XII w., wymieniona w 1258 r. jako przynależna do klasztoru lubińskiego. Zachowały się liczne przykłady starych zabudowań wiejskich. Ciekawa figura przydrożna. Roztaczają się stąd interesujące widoki na dolinę Obry.

ZBĘCHY

Wieś powstała w poł. XIV w. na terenie należącym do klasztoru lubińskiego. Pierwsza wzmianka pochodzi z 1356 r. W trakcie badań archeologicznych odkryto tu osadę wielokulturową. Na półwyspie jeziora znajduje się grodzisko.

We wsi znajduje się dwór neogotycki z końca XIX w., murowany, nieotynkowany, podpiwniczony, piętrowy, siedmioosiowy. W obu fasadach trzysosiowe pseudoryzaloty zwieńczone szczytami. Dach dwuspadowy, kryty blachą (stan obiektu w 1997 r. zły). Przy dworze pozostałości parku - ok. 0,3 ha, w skład drzewostanu wchodzi: stuletnie lipy, klony, jesiony.

ZBĘCHY POLE

W okolicach wsi podczas badań archeologicznych odkryto siedem osad reprezentujących wiele kultur: łużycką, okres wpływów rzymskich, średniowiecza. Odkryto tu także cmentarzysko z okresu wpływów rzymskich.

ŻELAZNO

Wieś powstała obok młyna wzmiankowanego w 1345 r. W 1392 lokowana na niemieckim prawie wiejskim przez opata Tomasza, który tutejsze sołectwo nadał braciom Rożenowi i Zbylutowi.

OBIEKTY WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH**Bielewo**

- dwór, 1786, 2 poł. XIX, nr rej.: 1074/A z 17.04.1970

Bieżyń

- wiatrak koźlak, 2 poł. XIX, nr rej.: 1093/A z 29.02.1988

Cichowo

- zespół pałacowy, XIX-XX:
- pałac, 1908, nr rej.: 1399/A z 24.02.1973
- park, nr rej.: 1664/A z 21.12.1974

Czerwona Wieś

- kościół par. p.w. św. Idziego, XIII, 1778, nr rej.: 27 z 25.11.1932 (wypis z księgi rejestru)
- dzwonnica, drewn., XVIII, nr rej.: 617 z 27.05.1969
- zespół pałacowy, 1845, nr rej.: 106/512 z 7.02.1955:
- pałac
- park, nr rej.: 1666/A z 23.12.1974
- zespół folwarczny, 2 poł. XIX, nr rej.: 1390/A z 31.03.1993:
- spichrz
- stodoła

- budynek gospodarczy
- ogród
- dom nr 13, 1 poł. XIX, nr rej.: 513 z 07.02.1955

Jerka

- wiatrak kozłak, ul. Leszczyńska 3, 1 poł. XVIII, nr rej.: 1051/A z 5.03.1988

Jurkowo

- zespół pałacowo-parkowy, poł. XIX, nr rej.: 1408/A z 22.04.1993:
- pałac
- park
- kapliczka słupowa Matki Boskiej, 1892
- kapliczka słupowa św. Józefa, pocz. XX
- kuźnia folwarczna, 1880, nr rej.: 1647 A z 8.01.1998

Kopaszewo

- zespół pałacowy, pocz. XIX, XIX/XX:
- pałac, nr rej.: 525 z 18.02.1955
- park z aleją platanową, nr rej.: 38 z 20.07.1949 i 27.11.1996
- kaplica p.w. NMP, 1794, nr rej.: 527 z 18.02.1955
- ochronka, ob. przedszkole, 1910, nr rej.: 1517/A z 2.01.1995
- czworak nr 27, 1926, nr rej.: 1518/A z 30.12.1994
- ośmiorak nr 28/29, XIX/XX, nr rej.: 1519/A z 30.12.1994

Krzywiń

- zespół budowlany i założenie urbanistyczne, nr rej.: 1331/A z 18.08.1992
 - kościół par. p.w. św. Mikołaja, ul. Kościelna, 1450, XVI, nr rej.: 34 z 25.11.1932
- (wypis z księgi rejestru)

- kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat., ul. gen. D. Chłapowskiego, XIX/XX,
nr rej.: 1469/A z 10.12.1993
- dom, ul. Kościelna 4, 1 poł. XIX, nr rej.: 595 z 26.05.1969
- dom, Rynek 11, 1 poł. XIX, nr rej.: 399/Wlkp/A z 26.05.1969
- wiatrak koźlak, przy drodze do Gryżyny, 1698 ?, nr rej.: 1048/A z 5.03.1988
- wiatrak koźlak, przy drodze do Nowego Dworu, 1698 ?, nr rej.: 974/A z 4.09.1984

Lubiń

- kościół p.w. św. Leonarda, XIII, nr rej.: 541/Wlkp/A z 25.11.1932 i z 30.11.2007:
- cmentarz kościelny z terenem skarpy, nr rej. : j.w.
- ogrodzenie mur., k. XVIII, nr rej.: j.w.
- zespół opactwa benedyktynów, XII-XX, nr rej.: 202/Wlkp/A :
- kościół, XII-XVIII, nr rej. 390/Wlkp/ A z 25.11.1932
- klasztor, 1 poł. XVII-XVIII, nr rej. 390/Wlkp/ A z 19.02.1955
- brama, XVIII, nr rej. 390/Wlkp/ A z 12.07.1968
- budynek klasztorny, 1929-31, dec. z 9.09.1994
- dzwonnica, pocz. XX, , dec. z 9.09.1994
- szkoła parafialna, pocz. XIX, , dec. z 9.09.1994
- dworek, 2 ćw. XIX, nr rej.: 391/Wlkp/ A z 19.02.1955
- spichrz, 1908, dec. z 9.09.1994
- ogród i park klasztorny, XVIII-XIX, dec. z 9.09.1994
- ogrodzenia (mury) z bramami i furtami, XVI-XX, dec. z 21.10.2004
- pastorówka, ob. dom, ul. Mickiewicza 5, poł. XIX, nr rej.: 389/Wlkp/ A z 7.08.1995
- strefa ochrony widokowej klasztoru benedyktynów, nr rej.: 1224/A z 13.08.1991

Łagowo

- wiatrak koźlak, (nr 31), 1819, nr rej.: 764/Wlkp/ A z 28.02.1988

Mościszki

- zespół dworski, XIX/XX, nr rej.: 1225/A z 14.08.1991:
- dwór
- park

Rąbiń

- kościół par. p.w. św. Piotra i Pawła, XV/XVI, 1648, 1904, nr rej.: 39 z 25.11.1932
- (wypis z księgi rejestru)

Rogaczewo Małe

- zespół dworski, XIX/XX, nr rej.: 1494/A z 16.02.1995:
- dwór
- park
- gorzelnia, 1870

Rogaczewo Wielkie

- obora folwarczna, 1865, nr rej.: 1514/A z 21.12.1994

Zakres i formy ochrony oraz opieki nad zabytkami rejestrowymi przez ich właścicieli i użytkowników reguluje przede wszystkim ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U.03.162.1568 z późn. zm.) oraz akty wykonawcze do ustawy, w tym m.in. rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 27 lipca 2011 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych. Szczegółowe informacje na temat aktów prawnych można znaleźć w rozdziale 2 niniejszego programu.

**STAN ZACHOWANIA I FORMY WŁASNOŚCI OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH WPISANYCH
DO REJESTRU ZABYTKÓW**

Miejscowość	Obiekt	Stan Zachowania	Własność
Bielewo	dwór	4	prywatna
Bieżyń	wiatrak koźlak	1	prywatna
Cichowo	zespół pałacowy	2	gminna
Cichowo	pałac	2	gminna
Cichowo	park	2	gminna
Czerwona Wieś	kościół św. Idziego	4	kościelna
Czerwona Wieś	dzwonnica	4	kościelna
Czerwona Wieś	zespół pałacowy	3	państwowa
Czerwona Wieś	pałac	3	państwowa
Czerwona Wieś	park	3	państwowa
Czerwona Wieś	zespół folwarczny	3	państwowa
Czerwona Wieś	spichrz	3	państwowa
Czerwona Wieś	stodoła	3	państwowa
Czerwona Wieś	budynek gospodarczy	3	państwowa
Czerwona Wieś	ogród	3	państwowa
Czerwona Wieś	dom nr 13	4	prywatna
Jerka	wiatrak koźlak	3	prywatna
Jurkowo	zespół pałacowy	4	państwowa
Jurkowo	pałac	4	państwowa
Jurkowo	park	4	państwowa
Jurkowo	kapliczka MB	5	prywatna
Jurkowo	kapliczka św. Józefa	5	prywatna
Jurkowo	kuźnia folwarczna	4	państwowa
Kopaszewo	zespół pałacowy	4	prywatna
Kopaszewo	pałac	5	prywatna
Kopaszewo	park	5	prywatna
Kopaszewo	kaplica NMP	4	prywatna
Kopaszewo	ochronka (ob. przedszkole)	4	gminna
Kopaszewo	czworak nr 27	4	prywatna
Kopaszewo	ośmiorak nr 28/29	4	prywatna

Krzywiń	kościół św. Mikołaja	4	kościelna
Krzywiń	dawny kościół ewangelicki	5	kościelna
Krzywiń	dom ul. Kościelna 4	4	prywatna
Krzywiń	dom ul. Rynek 11	4	prywatna
Krzywiń	wiatrak przy drodze do Gryżyny	5	gminna
Krzywiń	wiatrak przy drodze do Nowego Dworu	4	prywatna
Lubiń	kościół św. Leonarda	4	kościelna
Lubiń	cmentarz kościelny	4	kościelna
Lubiń	ogrodzenie cmentarne	4	kościelna
Lubiń	opactwo benedyktynów	5	kościelna
Lubiń	kościół	5	kościelna
Lubiń	klasztor	5	kościelna
Lubiń	brama	5	kościelna
Lubiń	budynek klasztorny	5	kościelna
Lubiń	dzwonnica	5	kościelna
Lubiń	szkoła parafialna	5	kościelna
Lubiń	dworek	4	prywatna
Lubiń	spichrz	4	prywatna
Lubiń	ogród i park	5	kościelna
Lubiń	ogrodzenie klasztorne	5	kościelna
Lubiń	pastorówka	5	kościelna
Łagowo	wiatrak koźlak	2	prywatna
Mościszki	zespół dworski	4	państwowa
Mościszki	dwór	4	państwowa
Mościszki	park	4	państwowa
Rąbiń	kościół św. Piotra i Pawła	5	kościelna
Rogaczewo Małe	zespół dworski	4	państwowa
Rogaczewo Małe	dwór	4	państwowa
Rogaczewo Małe	park	4	państwowa
Rogaczewo Małe	gorzelnia	4	państwowa
Rogaczewo Wielkie	obora w zespole folwarczym	5	państwowa

LEGENDA: 1. Bardzo zły, 2. Zły, 3. Dostateczny, 4. Dobry, 5. Bardzo dobry

OBIEKTY ZABYTEKOWE WPISANE DO GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTEKÓW (po
przeprowadzonej w latach 2013-2014 weryfikacji pod kątem utraty walorów zabytkowych)

Miejscowość	Ulica	Nr	Obiekt
Bielewo		12	bud. gosp.
Bielewo		17	dom
Bielewo		24	dom
Bielewo		80	dom
Bielewo		81	stodoła
Bielewo		85	szkoła
Bielewo		86	dwór
Bielewo		86	obora
Bielewo		86	ogrodzenie
Bielewo		93	dom
Bielewo		104	dom
Bieżyń		8	dom
Bieżyń		17	stodoła
Bieżyń		25	dom
Bieżyń		32	dom
Bieżyń		42	dom
Bieżyń		45	dom
Bieżyń		47	dom
Bieżyń		47	bud. gosp.
Bieżyń		59	dom
Bieżyń		60	dom
Bieżyń		63	dom
Bieżyń		64	dom
Bieżyń		81	dom
Bieżyń		110	bud. gosp.
Bieżyń		112	dom
Boża Wola		1	dom
Cichowo		5	dwór
Cichowo		5	chlewnie
Cichowo		5	kuchnia
Cichowo		5	park
Cichowo		5	rządcaówka
Cichowo		5	spichlerz
Cichowo		5	stodoła
Czerwona Wieś		2	pałac
Czerwona Wieś		2	chlewnie
Czerwona Wieś		2	kuźnia
Czerwona Wieś		2	obora
Czerwona Wieś		2	park
Czerwona Wieś		2	rządcaówka
Czerwona Wieś		2	spichlerz
Czerwona Wieś		2	stajnia

Czerwona Wieś		2	magazyn
Czerwona Wieś		2	stodoła
Czerwona Wieś		2	stodoła
Czerwona Wieś	zesp. kośc.		kościół
Czerwona Wieś	zesp. kośc.		kaplica
Czerwona Wieś	zesp. kośc.		bud. gosp.
Czerwona Wieś	zesp. kośc.		dzwonnica
Czerwona Wieś	zesp. kośc.		dom paraf.
Czerwona Wieś	zesp. kośc.		plebania
Gierłachowo		11	dom
Gierłachowo		20	dom
Gierłachowo		46	dom
Jerka	Powstańców	5	przedszkole
Jerka	3 Maja	1	dom
Jerka	3 Maja	9	dom
Jerka	3 Maja	34	dom
Jerka	Dworcowa	4	dom
Jerka	Łowiecka	34	dom
Jerka	Szkolna	2	dom
Jerka	Szkolna	3	dom
Jerka	Szkolna	5	szkoła
Jerka	Szkolna	7	stodoła
Jerka	zesp. folw.		czworak
Jurkowo			kapliczka
Jurkowo			kościół
Jurkowo	zesp. folw.		pałac
Jurkowo	zesp. folw.		dom ogrodnika
Jurkowo	zesp. folw.		gorzelnia
Jurkowo	zesp. folw.		kapliczka
Jurkowo	zesp. folw.		kuźnia
Jurkowo	zesp. folw.		obora
Jurkowo	zesp. folw.		park
Jurkowo	zesp. folw.		rządcówka
Jurkowo	zesp. folw.		spichlerz
Jurkowo	zesp. folw.		stelmacharnia
Jurkowo	zesp. folw.		stodoła
Kopaszewo	zesp. pałac.		pałac
Kopaszewo	zesp. pałac.		aleja
Kopaszewo	zesp. pałac.		bud. gosp.
Kopaszewo	zesp. pałac.		dom 25
Kopaszewo	zesp. pałac.		dom 26
Kopaszewo	zesp. pałac.		dom 27
Kopaszewo	zesp. pałac.		dom 28-29
Kopaszewo	zesp. pałac.		kaplica
Kopaszewo	zesp. pałac.		kuźnia
Kopaszewo	zesp. pałac.		obora
Kopaszewo	zesp. pałac.		owczarnia
Kopaszewo	zesp. pałac.		park
Kopaszewo	zesp. pałac.		przedszkole

Kopaszewo	zesp. pałac.		rządcówka
Kopaszewo	zesp. pałac.		spichlerz
Kopaszewo	zesp. pałac.		stodoła
Kopaszewo	zesp. pałac.		stodoła
Lubiń	Mickiewicza	1	dom
Lubiń	Powstańców	6	dom
Lubiń	Powstańców	10	dom
Lubiń	Powstańców	17	dom
Lubiń	Powstańców	20	dom
Lubiń	Powstańców	28	dom
Lubiń	Powstańców	30	dom
Lubiń	Powstańców	41	dom
Lubiń	Powstańców	45	dom
Lubiń	Powstańców	59	dom
Lubiń	zesp. folw.		dwór
Lubiń	zesp. folw.		dwojak
Lubiń	zesp. folw.		gorzelnia
Lubiń	klasztor		klasztor
Lubiń	klasztor		kościół
Lubiń	klasztor		dom klasztorny
Lubiń	klasztor		dom służby
Lubiń	klasztor		dzwonnica
Lubiń	klasztor		mur z bramą
Lubiń	klasztor		mury
Lubiń	klasztor		ogród
Lubiń	klasztor		pastorówka
Lubiń	klasztor		szkółka par.
Lubiń	kościół św. Leonarda		
Lubiń	otoczenie kościoła		
Lubiń	strefa widokowa klasztoru		
Łagowo		20	dom
Łagowo		53	dom
Łagowo		31	wiatrak
Łuszkowo		3	dom
Łuszkowo		38	dom
Łuszkowo		43	dom
Łuszkowo		45	dom
Łuszkowo		48	dom
Łuszkowo		88	dom
Łuszkowo		94	dom
Łuszkowo		100	dom
Łuszkowo		100	stodoła
Łuszkowo		109	bud. gosp.
Łuszkowo	zesp. folw.		dwór
Łuszkowo	zesp. folw.		kuźnia
Łuszkowo	zesp. folw.		obora
Łuszkowo	zesp. folw.		stajnia
Łuszkowo	zesp. folw.	67	trojak
Łuszkowo			kościół

Luszkowo			ogrodzenie
Mościszki		10	dom
Mościszki		25	bud. gosp.
Mościszki	zesp. dwor.		dwór
Mościszki	zesp. dwor.		park
Nowy Dwór		15	dom
Nowy Dwór		17	dom
Rąbinek	zesp. folw.	8	rządcówka
Rąbiń	Kościelna	1	dom
Rąbiń	Kościelna	2	dom
Rąbiń	Kościelna	3	dom
Rąbiń	Kościelna	8	dom
Rąbiń	Kościelna	11	dom
Rąbiń	Kościelna	61	dom
Rąbiń	Kręta	10	dom
Rąbiń	Leśna	2	stodoła
Rąbiń	Leśna	3	dom
Rąbiń	Leśna	7	dom
Rąbiń	Leśna	13	stodoła
Rąbiń	Leśna	19	stodoła
Rąbiń	zesp. folw.		szopa
Rąbiń	w lesie		kapliczka
Rogaczewo Mł.		8	czworak
Rogaczewo Mł.		9	czworak
Rogaczewo Mł.		10	czworak
Rogaczewo Mł.		11	czworak
Rogaczewo Mł.		12	czworak
Rogaczewo Mł.		13	czworak
Rogaczewo Mł.	zesp. folw.		dwór
Rogaczewo Mł.	zesp. folw.		gorzelnia
Rogaczewo Mł.	zesp. folw.		obora
Rogaczewo Mł.	zesp. folw.		owczarnia
Rogaczewo Mł.	zesp. folw.		park
Rogaczewo Mł.	zesp. folw.		powozownia
Rogaczewo Mł.	zesp. folw.		spichlerz
Rogaczewo Mł.	zesp. folw.		stajnia
Rogaczewo Wlk.		9	dom
Rogaczewo Wlk.		9	bud. gosp.
Rogaczewo Wlk.	zesp. folw.		jałownik
Rogaczewo Wlk.	zesp. folw.		obora
Rogaczewo Wlk.	zesp. folw.		rządcówka
Świniec		9	dom
Świniec		32	szkoła
Świniec		35	dom
Świniec		35	bud. gosp.
Świniec		50	dom
Teklimyśl		2	dom
Wieszkowo		21	dom
Wieszkowo		30	dom

Wieszkowo		40	dom
Wieszkowo		51	dom
Wieszkowo		51	stodoła
Wieszkowo		53	dom
Wieszkowo		56	dom
Wieszkowo		57	dom
Zbęchy		3	bud. gosp.
Zbęchy		81	dom
Zbęchy-Pole		11	dom
Zbęchy-Pole		12	dom
Zbęchy-Pole		22	dom
Zbęchy-Pole		22	bud. gosp.
Zgliniec		6	bud. gosp.
Zmysłowo	zesp. folw.		park
Zmysłowo	zesp. folw.		rządcówka
Żelazno		14	dom
Żelazno		20	dom
Żelazno		40	dom
Żelazno		41	dom
Żelazno		43	dom
Żelazno		65	dom
Żelazno		77	stodoła
Żelazno		85	dom mieszkalny
Żelazno	zesp. folw.		dwór
Żelazno	zesp. folw.		magazyn
Żelazno	zesp. folw.		park
Krzywiń	Bojanowskiego	2	dom
Krzywiń	Bojanowskiego		wiatrak
Krzywiń	Chłapowskiego	4	dom
Krzywiń	Chłapowskiego		kapliczka
Krzywiń	Chłapowskiego		kościół
Krzywiń	Kilińskiego	1	dom
Krzywiń	Kilińskiego	6	dom
Krzywiń	Kościąńska	1	dom
Krzywiń	Kościąńska	11	dom
Krzywiń	Kościąńska	13	dom
Krzywiń	Kościąńska	23	dom
Krzywiń	Kościąńska	25	dom
Krzywiń	Kościąńska	27	dom
Krzywiń	Kościąńska	29	dom
Krzywiń	Kościąńska	34	dom
Krzywiń	Kościąńska	37	dom
Krzywiń	Kościąńska	40	dom
Krzywiń	Kościąńska	51	dom
Krzywiń	Kościąńska	53	dom
Krzywiń	Kościąńska	60	dom
Krzywiń	Kościąńska	61	młyn
Krzywiń	Kościąńska	62-64	dom
Krzywiń	Kościąńska	63	dom

Krzywiń	Kościąńska	70	dom
Krzywiń	Kościąńska	72	dom
Krzywiń	Kościąńska		krzyż
Krzywiń	Kościelna	1	dom
Krzywiń	Kościelna	2	dom
Krzywiń	Kościelna	3	dom
Krzywiń	Kościelna	4	dom
Krzywiń	Kościelna	5	dom
Krzywiń	Kościelna	6	dom
Krzywiń	Kościelna	12	dom
Krzywiń	Kościelna	13	dom
Krzywiń	Kościelna	15	dom
		zesp.	
Krzywiń	Kościelna	kośc.	kościół
		zesp.	
Krzywiń	Kościelna	kośc.	grobowiec
		zesp.	
Krzywiń	Kościelna	kośc.	plebania
Krzywiń	Lewandowskiego	2	dom
Krzywiń	Lewandowskiego	18	dom
Krzywiń	Mostowa		wiatrak
Krzywiń	Nawrockiego	1	dom
Krzywiń	Nawrockiego	3	dom
Krzywiń	Nawrockiego	10	dom
Krzywiń	Nawrockiego	15	dom
Krzywiń	Nawrockiego	23	dom
Krzywiń	Rynek	1	ratusz
Krzywiń	Rynek	5	dom
Krzywiń	Rynek	6	dom
Krzywiń	Rynek	7	dom
Krzywiń	Rynek	8	dom
Krzywiń	Rynek	9	dom
Krzywiń	Rynek	11	dom
Krzywiń	Rynek	12	dom
Krzywiń	Rynek	13	dom
Krzywiń	Rynek	14	dom
Krzywiń	Rynek	15	dom
Krzywiń	Szkolna	3	dom
Krzywiń	Szkolna	10	dom
	założenie urbanistyczne		
Krzywiń	miasta		

Należy dodać, iż aktualizacja gminnej ewidencji zabytków w przypadku włączenia nowych obiektów lub wyłączenia musi być prowadzona w porozumieniu z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

6.4 ZABYTKI RUCHOME

Na mocy art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywieżenia zabytku za granicę albo wywieżenia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Na terenie Gminy Krzywiń do szczególnie wartościowych obiektów należą wyposażenia kościołów, a także figur i kapliczek przydrożnych.

OBIEKTY WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW RUCHOMYCH

Czerwona Wieś

- wyposażenie kościoła parafialnego, nr rej.: 291/B z 26.09.1973
- krucyfiks przy drodze, nr rej.: 246/B z 9.04.1973

Jurkowo

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY KRZYWIŃ NA LATA 2015-2018

- wyposażenie kaplicy, nr rej.: 275/Wlkp/B z 11.06.1973

Kopaszewo

- figura przydrożna św. Benona, nr rej.: 277/Wlkp/B z 10.04.1973
- kapliczka przydrożna z rzeźbami św. Dezyderego i Antoniego, nr rej.: 260/B z 10.04.1973
- piece kaflowe, waza ogrodowa - pałac, nr rej.: 279/Wlkp/B z 11.04.1973
- wyposażenie kaplicy MB Śnieżnej, nr rej.: 278/Wlkp/B z 26.09.1973

Krzywiń

- wyposażenie kościoła parafialnego, nr rej.: 297/B z 27.09.1973
- pomnik grobowy rodziny Skórzewskich, nr rej.: 285/Wlkp/B z 11.04.1973

Lubiń

- epitafium Stanisława Awdańca, kościół klasztorny, nr rej.: 234/B z 5.02.1997
- wyposażenie kościoła klasztorного Narodzenia NMP, nr rej.: 204/B z 31.01.1991
- figura przykościelna św. Jana Nepomucena, nr rej.: 242/B z 9.04.1973
- wyposażenie kościoła św. Leonarda, nr rej.: 317/B z 26.03.1974

Rąbiń

- wyposażenie kościoła parafialnego, nr rej.: 319/B z 26.03.1974
- figura przydrożna św. Wawrzyńca przy placu targowym, nr rej.: 252/B z 19.04.1973
- figura przydrożna NMP Niepokalanej, nr rej.: 251/B z 9.04.1973
- figura przydrożna św. Wawrzyńca, nr rej.: 266/B z 10.04.1973
- obelisk z 1764 r., nr rej.: 265/B z 10.04.1973

6.5 ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Stanowiska archeologiczne są ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach okolic Krzywinia. Środowisko kulturowe Gminy zawiera zewidencjonowane stanowiska archeologiczne datowane od epoki pradziejowej do epoki nowożytnej. Stanowiska ewidencjonowano w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze.

W chwili obecnej zewidencjonowano 781 stanowisk archeologicznych, z czego 30 znajduje się w rejestrze zabytków. Zdecydowanie najwięcej jest osad, śladów osadniczych oraz punktów osadniczych. Do rejestru wpisano grodziska w Cichowie, Czerwonej Wsi i Jurkowie, 24 osady oraz trzy cmentarzyska płaskie. Na terenie Gminy zlokalizowano stanowisko kultur: amfor kulistych, ceramiki sznurowej, ceramiki wstęgowej, łużyckiej, łużycko-pomorskiej, przedłużyckiej, pomorskiej przeworskiej oraz pucharów lejkowatych. Szczegółowy podział stanowisk prezentuje poniższa tabela:

Łącznie stanowisk archeologicznych	781
Łącznie faktów osadniczych	1075
Grodziska wpisane do rejestru	3
Osady wpisane do rejestru	24
Cmentarzyska płaskie wpisane do rejestru	3
Grodziska w ewidencji	2
Osady w ewidencji	412
Punkty osadnicze w ewidencji	250
Ślady osadnicze w ewidencji	350
Cmentarzyska płaskie w ewidencji	18
Cmentarzyska kurhanowe w ewidencji	1
Pozostałe stanowiska w ewidencji	12

Pierwsze grupy ludzi pojawiły się w okolicach Krzywinia w starszej epoce kamienia - paleolicie. Ślady ich pobytu przetrwały w postaci wyrobów krzemienych (rylce, drapacze, liściaki, rdzenie). Stanowisk z tej epoki nie jest wiele na terenie gminy, znajdują się np. w miejscowości Bielewo.

Szereg zmian kulturowych i klimatycznych związanych jest z początkiem holocenu. Na ten okres datuje się środkowa epoka kamienia - mezolit. W tym czasie obserwuje się generalne ocieplenie klimatu. Z tego okresu również pozostało niewiele śladów osadniczych (są one np. w miejscowościach Wieszkowo czy Bielewo).

Dużo większa liczba stanowisk archeologicznych związana jest z kolejną epoką – neolitem.. Dotychczasowa gospodarka przyswajająca dzięki opanowaniu upraw ziemi i hodowli zwierząt, została zastąpiona przez gospodarkę wytwarzającą, opartą na rzemiośle takim jak garncarstwo, tkactwo itp. Stanowiska te występują na całym terenie gminy (duża ich liczba znajduje się np. w okolicach Łuszkowa i Rogaczewa). Pojawiła się wówczas kultura ceramiki wstęgowej (przykłady np. w Wieszkowie), kultura pucharów lejkowatych, której pozostałości są dość powszechne w większości miejscowości gminy (najważniejsze są w miejscowościach Łuszkowo, Rogaczewo Małe oraz Świniec), a także kultura amfor kulistych (stanowiska np. w Łuszkowie i Rogaczewie Małym).

Pod koniec neolitu rozwinęła się kultura ceramiki sznurowej, a jej rozwój przypadł na początek epoki brązu, związanej z upowszechnieniem się tego stopu. Ślady tej kultury zanotowano np. w okolicach Bieżynia.

Wczesna epoka brązu jest na terenie obecnego powiatu reprezentowana przez kulturę unietycką, natomiast w środkowym i późnym okresie epoki brązu zaczęła się rozwijać na terenach gminy Krzywiń kultura łużycka. Z tego okresu na terenie gminy zlokalizowano bardzo dużo stanowisk archeologicznych, obecnych w większości miejscowości (najwięcej w Łuszkowie, Mościskach, Rąbinu). W Świńcu zlokalizowano cmentarzysko związane z kulturą łużycką.

Wraz z końcową fazą kultury łużyckiej i najazdem Scytów pojawiły się stanowiska kultury pomorskiej reprezentowane np. przez cmentarzysko w Rąbinu.

Kolejny okres to epoka żelaza, której początek datuje się na VII w p.n.e.. Obok wyrobów z brązu pojawiają się wówczas wyroby żelazne, które stopniowo stają się

najpowszechniejsze. Wykształca się wówczas kultura przeworska (datowana na późny okres lateński), która stała się dominująca także w następnym okresie – okresie wpływów rzymskich. Kultura przeworska jest bardzo licznie reprezentowana wśród stanowisk gminy Krzywiń, duża ilość stanowisk z tego okresu znajduje się np. w Łuszkowie, Rąbiniu, Rogaczewie czy też Świńcu (osady i ślady osadnicze), a cmentarzyska znajdują się w Łagowie i Zbęczach..

Następną większą epoką osadnictwa było wczesne średniowiecze, w trakcie którego kształtowały się początki polskiej państwowości i związane z tym były przemiany gospodarcze, społeczne i kulturowe. Z tych czasów na terenie gminy Krzywiń zlokalizowano bardzo wiele stanowisk, praktycznie w każdej miejscowości. Związane są one często z zaczątkami obecnych miejscowości. Podobnie ma się sytuacja ze stanowiskami z późnego średniowiecza i okresu nowożytnego, również bardzo powszechnych na terenie gminy Krzywiń. Stanowią one dobrą podstawę do wyznaczania historycznych metryk poszczególnych wsi, które w większości powstawały w okresie XIV-XVI wieku.

Istotnym zagrożeniem dla stanowisk i zabytków archeologicznych są wszelkiego rodzaju prace ziemne takie jak : prace inwestycyjne (budowa domów, dróg, melioracje, wodociągi), głęboka orka, eksploatacja żwiru i piasku. Część stanowisk archeologicznych zagrożona jest także przez procesy naturalne.

W związku z faktem, że zniszczenie stanowisk archeologicznych (osad, grodzisk, cmentarzysk) jest nieodwracalne, realizowane na terenie Gminy wszelkie prace inwestycyjne w obrębie obszarów chronionych i stref występowania stanowisk archeologicznych uzgadniane będą na etapie projektu z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków, który określi warunki realizacji inwestycji. W celu ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, ważne jest określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków lub przeznaczonych do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków, w planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

W przypadku stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków istnieje zakaz prowadzenia wszelkich robót budowlanych oraz przemysłowych na jego terenie, a prace porządkowe prowadzone w jego obrębie wymagają uzgodnienia z WWKZ. Konieczność ochrony stanowisk archeologicznych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków, wyznaczonych stref ochrony stanowisk obowiązuje na załącznikach graficznych przy sporządzaniu dokumentów planistycznych.

OBIEKTY WPISANE DO REJESTRU ZABYTEKÓW ARCHEOLOGICZNYCH

Cichowo

- st. 1, AZP 61-28/26, Grodzisko - k. Łużycka, wcz. średn., nr rej.: 1327/A z 10.12.1971
- st. 3, AZP 61-28/27, Cmentarzysko - k. Łużycka, nr rej.: 1328/A z 11.12.1971

Czerwona Wieś

- st. 1, AZP 62-26/180, Osada (grodzisko) - wcz. średn., nr rej.: 1297/A, 29.11.1971
- st. 2, AZP 62-26/181, Grodzisko - wcz. średniow., nr rej.: 1298/A z 29.11.1971

Jurkowo

- st. 49, AZP 61-26, Grodzisko, nr rej.: 436/Wlkp/2012 z 18.09.2012

Łagowo

- st. 3, AZP 62-28/68, Cmentarzysko - późny okr. Lateński, nr rej.: 1303/A z 30.11.1971

Łuszkowo

- st. 23, AZP 61-27/116, Osada - kultura przeworska, nr rej.: 1641/A z 24.06.1997
- st. 56, AZP 61-27/109, Osada - KPL, KAK, KŁ, KP, wcz. średniowiecze, nr rej.: 1640/A z 19.06.1997

Mościszki

- st. 8, AZP 61-28/41, Osada - pradzieje, Osada - wcz. średniow., nr rej.: 1310/A z 27.05.1992
- st. 9, AZP 61-28/42, Osada - k. Łużycka, wcz. średniow., nr rej.: 1311/A z 27.05.1992
- st. 10, AZP 61-28/43, Osada - epoka kamienia, k. Łużyckiej, wcz. średn., nr rej.: 1312/A z 27.05.1992

Rąbiń

- st. 8, AZP 60-27/24, Osada - WCZ. EB, KŁ, KP, Wcz.średn., nr rej.: 1629/A z 10.05.1997
- st. 40, AZP 60-27/58, Osada - KPL, KP, nr rej.: 1638/A z 19.06.1997
- st. 42, AZP 60-27/60, Osada - KŁ,KP,Wcz. średn., nr rej.: 1628/A z 10.05.1997
- st. 51, AZP 60-27/69, Osada - SCHN, KŁ, KP, Wcz. średn., nr rej.: 1639/A z 19.06.1997

Rogaczewo Małe

- st. 4, AZP 60-26/118, Obozowisko - KPL, KAK, Osada - k. łużycka, nr rej.: 1059/A z 14.12.1987
- st. 5, AZP 60-26/117, Obozowisko - KPL, Osada - KŁ, KP, nr rej.: 1071/A z 14.12.1987
- st. 6, AZP 60-26/110, Obozowisko - KPL, Osada- KŁ,KP, Wcz. średn., nr rej.: 1063/A z 14.12.1987
- st. 11, AZP 60-26/114, Obozowisko - KPL, Osada - KŁ, KP, nr rej.: 1072/A z 14.12.1987

Rogaczewo Wielkie

- st. 4, AZP 60-27/83, Osada - SCHN, KŁ,KP, średniowiecze, nr rej.: 1627/A z 10.05.1997
- st.9, AZP 60-27/87, Osada - SCHN, KP, średniowiecze, nr rej.: 1626/A z 10.05.1997
- st. 10, AZP 60-26/88, Osada SCHN/Wcz.EB, KP, wcz. średn.. średniow., nr rej.: 1633/A z 10.05.1997
- st. 14, AZP 60-26/93, Osada - KPL, KŁ, KP, Wcz. średn., średniow., nr rej.: 1625/A z 10.05.1997

Świniec

- st. 19, AZP 61-26/99, Osada- KPL, Wcz. EB, KP, nr rej.: 1635/A z 15.07.1997
- st. 21, AZP 61-26/98, Osada - WCZ. EB. KP, Wcz. średn., nr rej.: 1634/A z 19.06.1997
- st. 48, AZP 61-26/125, Osada - SCHN/Wcz. EB, KP, nr rej.: 1636/A z 19.06.1997
- st. 53, AZP 61-26/84, Osada - Wcz. EB. Wcz. średn., Cmentarzysko - k. łużycka, nr rej.:1637/A z 19.06.1997

Zbęchy

- st. 1, AZP 62-27/170, Osada - wcz. średn., nr rej.: 1339/A z 26.02.1972
- st. 1, AZP 62-27/169, Cmentarzysko - k. przeworska., nr rej.: 1334/A z 15.12.1971

Żelazno

- st. 19, AZP 63-27/58, Obozowisko - epoka kamienia, Osada - średniowiecze, nr rej.: 1073/A z 14.12.1987

Źródła dot. archeologii: materiały własne, materiały UM w Krzywiniu, materiały WUOZ, delegatura Leszno oraz Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Kościańskiego

6.7 KRAJOBRAZ KULTUROWY

Na terenie Gminy znajduje się siedem parków wpisanych do rejestru zabytków. Parki te znajdują się w miejscowościach: Cichowo, Czerwona Wieś, Jurkowo, Kopaszewo, Lubiń, Mościszki oraz Rogaczewo Małe. Większość z nich należy do zespołów dworsko-parkowych i jest zachowana w dobrym lub bardzo dobrym stanie z czytelnym układem kompozycji zieleni. Najbardziej zdewastowane jest założenie parkowe w Czerwonej Wsi, co jest związane przede wszystkim z długoletnimi zaniedbaniami całego zespołu dworsko-parkowego.

Na terenie Gminy brak założeń cmentarnych wpisanych do rejestru zabytków.

6.7 ELEMENTY DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO

UNESCO definiuje dziedzictwo niematerialne jako zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Jest to pojęcie trudno definiowalne w stosunku do konkretnych wytworów kultury, jednak jego waga dla lokalnej społeczności jest ogromna, gdyż jest ono źródłem poczucia tożsamości i kulturowej ciągłości.

Dziedzictwo niematerialne obejmuje takie przejawy zachowań kulturowych i ich wytworów jak: tradycje i przekazy ustne (w tym język jako narzędzie przekazu), spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem itp.

W Gminie Krzywiń do najważniejszych należą tradycje klasztoru benedyktynów w Lubiniu, związane głównie z rzemiosłem, a także wytwarzaniem produktów spożywczych. Teren Gminy jest również celem turystyki pielgrzymkowej. Pątników ściąga coroczny odpust benedyktyński odbywający się w lipcu w klasztorze, cennym i oryginalnym szlakiem jest też Kopaszewska Droga Krzyżowa.

Dziedzictwem historycznym jest też herb Krzywina, przedstawiający infuła między dwoma pastorałami opatów lubińskich na czerwonym tle. Herb taki figuruje na pieczęciach miejskich z XVI i XVII wieku i podkreśla związki miasta z klasztorem w Lubiniu.

7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w celu sformułowania priorytetów działań władz samorządowych opracowano analizę słabych i mocnych stron Gminy Krzywiń.

ANALIZA SWOT

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
• Atrakcyjne położenie Gminy,	• Zaniedbania w zakresie stanu

sprzyjające rozwojowi turystyki • Względnie urozmaity krajobraz Gminy • Zbiorniki wodne, będące kąpieliskami i centrami sportów wodnych • Zachowane elementy krajobrazu kulturowego w postaci założeń dworsko- parkowych • Zachowane obiekty sakralne oraz nekropole o wysokiej wartości kulturowej • Opactwo benedyktynów w Lubiniu będące Pomnikiem Historii • Utrzymanie w dobrym stanie większości obiektów sakralnych oraz obiektów użyteczności publicznej • Dobre pokrycie Gminy siecią szlaków turystycznych • Dobre warunki dla rozwoju agroturystyki oraz rekreacji • Drogowa dostępność komunikacyjna • Bliskość Poznania oraz siedziby powiatu • Korzystna lokalizacja siedziby Gminy, w centrum obszaru Gminy, co wiąże się z jej dobrą dostępnością • Czystość środowiska • Wykorzystywanie funduszy unijnych przez władze Gminy • Aktywna działalność lokalnych organizacji pozarządowych • Uczestnictwo Gminy w działaniach lokalnych organizacji turystycznych i lokalnej grupy działania • Dobra baza noclegowa	technicznego wielu obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków • Niewielkie zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego • Samowole budowlane oraz niewłaściwie prowadzone remonty obiektów zabytkowych, powodujące utratę walorów zabytkowych • Niezbyt duże środki w budżecie Gminy na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego • Niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego • Niepełne wykorzystanie walorów turystycznych Gminy • Brak środków na prowadzenie dokładnych badań archeologicznych, architektonicznych i historycznych • Zła sytuacja finansowa wielu właścicieli obiektów zabytkowych • Niewielka ilość działań dotyczących rozwijania tożsamości regionalnej w ofercie edukacyjnej szkół
SZANSE	ZAGROŻENIA
• Zwiększenie środków budżetowych Gminy na działania związane z ochroną zabytków • Pozyskiwanie wsparcia finansowego z wielu źródeł (w tym unijnych) na prace konserwatorskie zabytków • Szersza promocja walorów kulturowych i	• Degradacja krajobrazu kulturowego poprzez wprowadzanie elementów nowej zabudowy nie nawiązujących do charakteru regionu • Zmiany w układach ruralistycznych oraz urbanistycznych, związane z nową zabudową

przyrodniczych Gminy, przyciągająca turystów • Wzrastająca świadomość mieszkańców w zakresie poprawy estetyki miejscowości • Wzrost poszanowania dla obiektów posiadających walory historyczne • Tworzenie nowych projektów i produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby • Współpraca międzyregionalna oraz międzynarodowa (np. w zakresie dobrych praktyk) • Korzystanie z dofinansowania na działania rewitalizacyjne (np. w ramach RPO) • Korzystanie ze wsparcia struktur takich jak np. Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich • Zachowanie tożsamości regionalnej mieszkańców od edukacji szkolnej poprzez festyny, lokalne święta, konkursy • Powstawanie i dalszy rozwój istniejących organizacji pozarządowych • Tworzenie systemu informacji turystycznej oraz jednolitej identyfikacji wizualnej obiektów zabytkowych • Rewitalizacja linii kolejowej Kościan-Gostyń	• Niewłaściwe działanie inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych • Brak komunikacji na linii właściciele – władze samorządowe • Niewłaściwe stosowanie nowych elementów budowlanych i technologii przy odnawianiu i remontach obiektów zabytkowych • Niezbyt skuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska • Zwiększony ruch turystyczny powodujący degradację środowiska naturalnego • Zanieczyszczenie środowiska związane ze zwiększoną liczbą pojazdów • Zanik tradycji i tożsamości regionalnych • Niekorzystny wpływ nowych, wielkomiejskich elementów osadniczych na zabudowę • Częste zmiany prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego • Niestabilność finansów publicznych i przepisów z nimi związanych • Klęski żywiołowe i inne zdarzenia losowe • Akty wandalizmu
---	--

8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KRZYWIŃ

Gminny Program Opieki nad Zabytkami formułuje szereg działań samorządu w zakresie opieki nad zabytkami gminnymi. Wyznaczone kierunki i zadania uwzględniają specyfikę dziejów Gminy i charakter jej dziedzictwa kulturowego oraz są zgodne z celami wskazanymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

PROPONOWANE KIERUNKI DZIAŁAŃ GMINY

CEL 1: Ochrona i opieka nad zabytkami oraz ochrona krajobrazu kulturowego poprzez priorytetowe traktowanie obszarów wartościowych kulturowo w kształtowaniu polityki przestrzennej Gminy

Priorytet:	Działania:
Ścisłe powiązanie zadań służących opiece nad zabytkami ze Strategią Rozwoju Gminy, pozostałymi dokumentami strategicznymi oraz polityką przestrzenną Gminy	- aktualizacja poszczególnych dokumentów - dbałość o włączenie ochrony dziedzictwa kulturowego do treści dokumentów
Wprowadzenie i egzekwowanie zasad ochrony materialnego dziedzictwa kulturowego w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego	- wprowadzenie jednolitej polityki dotyczącej obiektów zabytkowych - dążenie do zachowania ładu przestrzennego w ramach istniejących jednostek osadniczych
Opracowanie i ewaluacja Lokalnego Programu Rewitalizacji oraz uwzględnianie w nim priorytetów ochrony zabytków	- opracowanie dokumentu ze szczególnym uwzględnieniem walorów kulturowych
Uwzględnianie postulatów Urzędu Ochrony Zabytków przy opracowywaniu dokumentów	

CEL 2: Wykorzystanie zasobów i walorów krajobrazu kulturowego Gminy w rozwoju turystyki.

Priorytet:	Działania:
Wprowadzenie na terenie Gminy zintegrowanego systemu informacji wizualnej dotyczącej zasobu i walorów dziedzictwa kulturowego, w odniesieniu do najcenniejszych przestrzeni (krajobrazów), miejsc (punktów widokowych bądź pamiątkowych), obiektów (parki, cmentarze, budowle, zespoły).	- identyfikacja najcenniejszych zabytków - opracowanie jednolitego systemu oznaczeń - odpowiednie wyeksponowanie najcenniejszych zabytków - uruchomienie punktów informacji turystycznej

Włączenie Gminy w międzynarodowe i krajowe programy oraz szlaki turystyczne promujące zabytki i inne atrakcje	- przy współpracy z gminami sąsiednimi i partnerami z kraju i zagranicy
Opracowanie mapy ukazującej zasoby i walory gminnego krajobrazu kulturowego na tle walorów przyrodniczych i atrakcji turystycznych; udostępnienie mapy w Urzędzie Miasta i Gminy oraz w siedzibach prowadzonych przez niego organów	
Przygotowanie i druk folderów promujących walory krajobrazowe (zabytkowe i przyrodnicze) terenów Gminy	- wraz z udziałem w targach, konferencjach bądź programach międzygminnych
Rewaloryzacja zabytków administrowanych przez Gminę w miarę możliwości finansowych	- bieżące prace remontowe dawnej „ochronki” w Kopaszewie będącej obecnie Przedszkolem Samorządowym - utrzymanie funkcji centrum kulturalnego dla zabytkowego wiatraka w Krzywiniu wraz z pielęgnacją najbliższego otoczenia obiektu - wykonywanie podstawowych prac pielęgnacyjnych na terenie zespołu pałacowo-parkowego w Cichowie, przy jednoczesnym poszukiwaniu inwestora
Przywrócenie blasku miastu Krzywiń, jako historycznemu ośrodkowi regionu	- działania rewitalizacyjne na terenie Rynku - zagospodarowanie wiatraków znajdujących się w administracji gminnej - dbałość o zagospodarowanie terenów zielonych, skwerów i nasadzeń

CEL 3: Rozszerzenie zasobów dziedzictwa kulturowego Gminy	
Priorytet:	Działania:
Wprowadzanie zmian w gminnej ewidencji zabytków w oparciu o aktualizowany wykaz obiektów zabytkowych	- regularna aktualizacja gminnej ewidencji zabytków
Inwentaryzacja obiektów małej architektury, jako świadectwa kulturalnej przeszłości regionu (krzyże, kapliczki przydrożne, miejsca pamięci)	- przeprowadzenie inwentaryzacji terenowej dla poszczególnych typów obiektów - wpisanie najcenniejszych z nich do gminnej ewidencji zabytków
Inwentaryzacja cmentarzy i innych miejsc kultu	- przeprowadzenie dokładnych badań poszczególnych nekropolii
Wykonanie gminnej ewidencji zabytków archeologicznych w miarę dostępnych środków finansowych (lata 2016-2017)	- wykonanie kart zgodnie z rozporządzeniem MKiDzN z dnia 26 maja 2011 r. - szczególne zwrócenie uwagi na ochronę stanowisk położonych na terenach komunalnych (Łuszkowo stan. 56 , Mościszki stan. 9)
Okresowe przeglądy zabezpieczeń obiektów zabytkowych zgodnie z Gminnym programem ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych	- opracowanie programu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych - określenie procedur przeciwdziałania zagrożeniom
Współpraca z gminami ościennymi przy realizacji przedsięwzięć z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego	- identyfikacja wspólnych celów w Programie Opieki nad Zabytkami - realizacja wspólnych przedsięwzięć promujących najcenniejsze walory regionu
Poprawa dostępności do poszczególnych obiektów zabytkowych	- odpowiednie oznakowanie dróg i szlaków - poprawa jakości nawierzchni dróg i szlaków

CEL 4: Bezpośrednie działania na rzecz ratowania obiektów zabytkowych oraz określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z ich wykorzystaniem

Priorytet:	Działania:
Podjęcie działań promocyjnych w celu znalezienia użytkowników dla zdegradowanych obiektów zabytkowych na terenie Gminy; prowadzenie na oficjalnej stronie internetowej oferty inwestycyjnej	- regularna aktualizacja zawartości strony internetowej - promocja Gminy na zewnątrz - opracowanie wersji obcojęzycznych strony
Przeznaczanie środków budżetowych na rewaloryzację obiektów zabytkowych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, w zależności od sytuacji finansowej Gminy	- przeprowadzanie bieżących remontów przy obiektach będących we władaniu Gminy - kontynuacja adaptacji wiatraka przy ul. Bojanowskiego na centrum kultury - kontynuacja prac związanych z rewitalizacją Rynku w Krzywiniu, będącego integralną częścią układu urbanistycznego miasta
Przekazywanie informacji właścicielom i dysponentom obiektów zabytkowych o możliwościach korzystania z programowych funduszy Wspólnoty Europejskiej na dofinansowanie prac konserwatorskich przy zabytkach	- opracowanie broszury przeznaczonej dla właścicieli - wypracowanie systemu zachęt w postaci ulg podatkowych i finansowych
Podjęcie działań zmierzających do uporządkowania zabytkowych nekropolii i małej architektury sakralnej	- przeznaczenie środków budżetowych na uporządkowanie nekropolii i kapliczek - finansowanie ze źródeł zewnętrznych
Współpraca z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków oraz nadzorem budowlanym przy rażących naruszeniach prawa budowlanego przy obiektach ujętych w ewidencji gminnej (zwłaszcza w zakresie samowoli budowlanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską)	

CEL 5: Aktywizacja lokalnej i pozalokalnejsoczećności w zakresie utrzymywania i rewaloryzacji obiektów zabytkowych

Priorytet:	Działania:
Organizacja akcji społecznych mających na celu prace w kierunku utrzymania i odnawiania najcenniejszych obiektów zabytkowych w poszczególnych miejscowościach.	- łączenie akcji z lokalnymi uroczystościami, festynami itd.
Współpraca z mediami regionalnymi w zakresie promocji walorów dziedzictwa kulturowego, ze szczególną uwagą zwróconą na problematykę rewitalizacji zabytków.	- w tym działania marketingowe, przyciągające zarówno turystów, jak i inwestorów
Przekazywanie informacji o możliwościach pozyskania środków osobom prywatnym, parafiom lub organizacjom pozarządowym	- wykorzystywanie funduszy unijnych - zachęcanie do uczestnictwa w programach odnowy wsi
Współpraca z Powiatowym Urzędem Pracy w zakresie aktywizacji osób bezrobotnych przy bieżących pracach porządkowych i pielęgnacyjnych na terenach objętych ochroną konserwatorską w szczególności na terenie zabytkowych parków, cmentarzy itp.	- wyznaczenie najpilniejszych celów - wstępne przeszkolenie w zakresie wykonywanych prac pielęgnacyjnych
Wspieranie rozwoju regionalnych galerii, izb pamięci, świetlic (np. istniejących izb historycznych, muzeów itp.)	- wsparcie dla wydawania publikacji regionalnych - organizacja konkursów wiedzy o regionie itd.
Popularyzacja opieki nad zabytkami poprzez wszelkiego rodzaju konkursy promujące wiedzę na temat dziedzictwa kulturowego	- we współpracy ze szkołami, bibliotekami, regionalistami itd.
Wprowadzenie do systemu edukacji szkolnej i przedszkolnej elementów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego swojego regionu	- organizacja wyjazdów bądź wycieczek w szczególnie ważne miejsca regionu - prezentacje i wystawy promujące region

Należy zwrócić też uwagę na wartość historyczną obiektów, znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków. Celem podstawowym Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami jest zachowanie substancji zabytkowej, jednak nie wyklucza to całkowicie zastosowania nowocześniejszych technologii lub materiałów budowlanych. Jednakże wszelkie niekontrolowane przebudowy mogą skutkować nieodwracalną utratą walorów zabytkowych poszczególnych budynków

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zadania opisane w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Krzywiń powinny być realizowane poprzez wspólne działania władz samorządowych, Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Powiatowego Urzędu Pracy, właścicieli oraz zarządców obiektów, parafie, organizacje pozarządowe i stowarzyszenia, w ramach posiadanych przez te jednostki kompetencji, praw i obowiązków wynikających z obowiązujących przepisów prawnych.

Ze strony Gminy Krzywiń zadania będą wykonywane bądź wspierane przez gminne jednostki organizacyjne (szkoły, przedszkola, gminne placówki kultury – np. biblioteka) oraz wydziały Urzędu Miasta w ramach zadań własnych, poprzez istniejące i planowane instrumenty:

- prawne (np. poprzez uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów o wartościach artystycznych i zabytkowych, prowadzenie gminnej ewidencji zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków),
- finansowe (np. udzielanie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i prace budowlane przy zabytkach, środki budżetowe na zadania własne z przeznaczeniem na remonty i modernizacje zabytków będących

własnością Gminy, korzystanie z programów uwzględniających dofinansowanie z środków zagranicznych, nagrody, ulgi finansowe),

- społeczne (działania stymulujące np. w zakresie edukacji, promocji, informacji, działań sprzyjających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami oraz rozwojem turystyki),
- kontrolne (m.in. monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego – gminnej ewidencji zabytków),
- koordynacji (m.in. poprzez realizacje projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z gminami sąsiednimi, ośrodkami naukowymi i akademickimi, związkami wyznaniowymi)

10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na mocy art.87 ust.1 i ust.5 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, co 2 lata Burmistrz sporządza sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawia Radzie Miejskiej. Wskazane jest aby sprawozdania z realizacji Programu Opieki nad Zabytkami były przekazywane do wiadomości Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji gminnego programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym m.in. poziom (w % bądź liczbach):

- wydatków budżetu Gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,

- wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach,
- liczba obiektów poddanych tym pracom,
- poziom (w %) objęcia terenu Gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów
- liczba utworzonych szlaków turystycznych,
- liczba wydanych wydawnictw, liczba szkoleń, imprez związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego itd.
- liczba osób zatrudnionych w agroturystyce i dziedzinach związanych z ochroną zabytków,

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Należy jednak stwierdzić, iż ważne jest, aby gminy również z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w swoich budżetach środków w rozdziale 92120 - Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Jest to o tyle istotne, iż duża część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach. Regularne zabezpieczanie środków z budżetu gminy pozwoli na podjęcie powolnych, ale systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego.

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 w/w Ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej w/w tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

- dotacje ministra kultury oraz programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (szczegóły dostępne na <http://www.mkidn.gov.pl>)
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków (szczegóły dostępne na <http://poznan.wuoz.gov.pl>)
- dotacje wojewódzkie
- dotacje powiatowe
- dotacje gminne
- inne źródła

Źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych (szczegóły nt. nowej perspektywy finansowania pojawiają się najprawdopodobniej pod koniec 2015 roku)
- źródła pozaunijne - Mechanizm Norweski i Fundusz EOG (szczegóły programów ogłaszane są na bieżąco)

